

Espeen lastensuojelun työntekijöiden käsityksiä kokemusasiantuntijuudesta

Juulia Kesäranta, Seidi Lemström & Nelli Näränen
Helsingin yliopisto
Sosiaalitieteiden maisteriohjelma, sosiaalityö
Käytäntötutkimus
Tutkimusraportti
Helmikuu 2022

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Osallisuus	2
2.1 Osallisuuden käsite ja lähtökohdat	2
2.2 Osallisuus lastensuojelussa	4
2.3 Osallisuus Espoossa	5
3 Kokemusasiantuntijuus	6
3.1 Kokemusasiantuntijuus käsitteenä ja toimintana	6
3.2 Kokemusasiantuntijatoiminnan tavoitteet	8
3.3 Kokemusasiantuntijatoiminnan haasteita	10
3.4 Kokemusasiantuntijuus Espoon lastensuojelussa	11
4 Tutkimuksen toteuttaminen	12
4.1 Tutkimuskysymykset	12
4.2 Käytäntötutkimuksellinen ote	13
4.3 Aineiston keruu ja analysointi	14
4.4 Eettiset näkökulmat	16
5 Tutkimustulokset	17
5.1 Käsitteet kokemusasiantuntijuudesta yleisesti	17
5.1.1 Väittämät kokemusasiantuntijuudesta yleisesti	17
5.1.2 Avoin kysymys kokemusasiantuntijuudesta yleisesti	19
5.2 Käytännökokemukset kokemusasiantuntijuudesta	20
5.2.1 Väittämät työntekijöiden käytännökokemuksista kokemusasiantuntijuudesta	20
5.2.2 Avoin kysymys työntekijöiden käytännökokemuksista	22
5.3 Kokemusasiantuntijuuden kehittäminen	24
5.3.1 Väittämät kokemusasiantuntijuuden kehittämisestä	24
5.3.2 Avoin kysymys yhteistyön kehittämisestä	26
6 Tutkimuksen rajoitukset	27
7 Johtopäätökset	28
Lähteet	31
Liitteet	35
Liite 1: Kysely	35

Taulukkoluetelo

Taulukko 1. Vastausjakauma: Käsitukset kokemusasiantuntijuudesta yleisesti.....	18
Taulukko 2. Vastausjakauma: Käytännökokemukset kokemusasiantuntijuudesta.....	21
Taulukko 3. Vastausjakauma: Kokemusasiantuntijuuden kehittäminen	24

1 Johdanto

Asiakkaan mahdollisuus vaikuttaa omassa palveluprosessissaan ja osallistua palvelujärjestelmän kehittämiseen muiden toimijoiden kanssa on osa asiakkaan roolin ja aseman historiallista muutosta (Niskala, Kairala & Pohjola, 2017, s. 7–8). Asiakkaiden osallisuutta palveluissa halutaan parantaa (mts. 8) ja yksi tapa, jolla asiakas voi osallistua, kehittää ja vaikuttaa, on toimia kokemusasiantuntijana. Kokemusasiantuntijuutta ei silti vielä hyödynnetä kattavasti lapsi- ja perhepalveluissa, ja jos sen käyttöä halutaan lisätä, on tärkeää tietää, mitä sosiaalityön ammattilaiset ajattelevat kokemusasiantuntijuudesta (Itäpuisto, Kiili, Malinen, Moilanen & Punna, 2021, s. 225).

Osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamisen tavoitteet näkyvät Espoon kaupungin strategiassa. Espoon osallisuusmalli on julkaistu nimellä *Kuulemisesta kumppanuuteen* (2021) ja se perustuu valtuustokauden 2017–2021 osallisuuden tavoitteisiin. Osallisuus lisää sosiaalista kestävyyttä, johon sisältyy yhdenvertainen kohtelu, terveyden, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin tukeminen sekä palveluiden saatavuus. Osallisuus koostuu yksilön kokemuksesta kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuuksista vaikuttaa. (Kuulemisesta kumppanuuteen, 2021, s. 6–7.)

Kokemusasiantuntijuus tarjoaa mahdollisuuksia ymmärtää palveluiden toimivuutta ja tuoda uudenlaista näkemystä työskentelyyn ammattilaisille (Hietala & Rissanen, 2015, s. 7). Nykyisissä palveluiden rakenteissa, työskentelyssä ja käytännöissä on kehitettävää, jotta kokemusasiantuntijoiden monipuoliset mahdollisuudet tulevat hyödynnetyiksi kokonaisuudessaan (mts. 7). Tämän käytäntötutkimuksen tarkoituksena on tuottaa lisätietoa Espoon kaupungin lastensuojelun yksiköille kokemusasiantuntijuuden kokemuksista lastensuojelun työntekijöiden näkökulmasta.

Kiinnostuksemme kokemusasiantuntijuuteen lähti liikkeelle Espoon kaupungin tarjotessa aihetta Helsingin yliopiston käytäntötutkimuskurssin opiskelijoille. Järjestimme työyhteisön kanssa yhteisen alkutapaamisen, jossa vaihdoimme ajatuksia kokemusasiantuntijuudesta ja tutkimuksen mahdollisuuksista. Espoon työntekijät ilmaisivat, että kokemusasiantuntijuutta ja sen hyödyntämistä pohditaan sosiaali- ja terveystoimessa, mutta tarkempaa tietoa työntekijöiden ajatuksista ja kokemuksista teemasta ei ole vielä saatavilla. Tarve tutkimukselle nousi siis käytäntötutkimuksen periaatteiden mukaisesti työyhteisön arjen huomioista (ks. esim. Satka, Julkunen, Kääriäinen, Poikela, Yliruka & Muurinen, 2016a, s. 8–9).

Toteutimme tutkimuksen kolmen tutkijan yhteistyönä. Teimme yhdessä tutkimuksen aikana työnjakoja, joissa jaoin vastuuta tutkimuksen kyselyn rakentamisesta, työyhteisön kontaktoinnista sekä raportin eri osien kirjoittamisesta. Teimme aktiivisesti yhteistyötä kyselyn sisällön suunnittelussa, raportin kokonaisuuden hiomisessa yhtenäiseksi, sekä johtopäätösten kirjoittamisessa. Tapasimme Microsoft Teamsin välityksellä tasaisin väliajoin prosessin aikana.

Aloitamme raporttimme tarkastelemalla osallisuutta ja kokemusasiantuntijuutta käsittelevää teoriaa ja aiempaa tutkimusta luvuissa 2 ja 3. Tämän jälkeen esittelemme tutkimuksen käytäntötutkimukselliset lähtökohdat ja eettiset näkökulmat luvussa 4. Tutkimuksen tulokset esittelemme luvussa 5, minkä jälkeen pohdimme tutkimuksen rajoituksia ja johtopäätöksiä luvuissa 6 ja 7.

2 Osallisuus

2.1 Osallisuuden käsite ja lähtökohdat

Osallisuudella voidaan ajatella tuotettavan demokratiaa, avoimuutta, hyvinvointia ja tasa-arvoa ja se on yhdistettävissä ajan hengen yksilöä korostavaan ilmapiiriin. Osallisuus ymmärretään hyvinvointia ja aktiivista kansalaisuutta edistäväksi tekijäksi. Toisinaan osallisuus ja aktiivisuus todetaan myös kansalaisen velvollisuudeksi. (Kokkonen, Närhi & Matthies, 2013, s. 45.) Raivio ja Karjalainen (2013, s. 28–31) puntaroivat, onko osallisuus yksilön oikeus vai pakko. Oikeudet ilmenevät konkreettisesti oikeutena turvattuihin palveluihin, kuten sosiaali-, terveys- ja työllisyyspalveluihin. Yksilöltä odotetaan kuitenkin valmiutta kouluttautumiseen, kuntoutumiseen ja vastuun ottamista itsestään ja läheisistään, sekä osallistumista omien palveluiden suunnittelu-, kehittämis- ja arviointityöhön asiakasiantuntijan roolissa. (Mts. 28–31.)

Osallisuus ja osallistavan yhteiskunnan kehittäminen on ajankohtainen aihe, mikä on nähtävissä Sanna Marinin hallitusohjelmassa (2019) ”Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta”. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2020) mukaan osallisuus mainitaan ohjelmassa noin 30 kertaa, kun edeltävissä ohjelmissa luku on jäänyt alle kymmenen. Hallitusohjelmassa esimerkiksi sitoudutaan vahvistamaan lasten ja nuorten osallisuutta (Hallitusohjelma, 2019, s. 147).

Osallisuus on poliittisesti merkittäväksi nostettu vaikutusmahdollisuus köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisemisessä sekä torjunnassa. Osallisuuden voi poliittisessa keskustelussa hahmottaa toimina, joiden avulla lisätään työelämäosallisuutta etenkin heikossa työmarkkina- asemassa olevien ryhmien osalta. Käsitettä on kuitenkin määritelty väljästi, jolloin erilaisille tulkintoille on jäänyt tilaa eikä osallisuuden määritelmästä vallitse yksimielisyyttä.

Osallisuus voidaan nähdä yleisenä arvotavoitteena, toisinaan osallisuus sekoittuu yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Osallisuuden kestävä määritelmä haastaa myös osallisuuden ja osattomuuden subjektiivinen kokemuksellisuus. Raivion ja Karjalaisen (2013, s. 12–15) mukaan osallisuus tulisikin nähdä prosessina, joka muuttuu elämäntilanteittain ja elämänvaiheittain. Se ei ole staattinen tila tai ominaisuus, jonka voi saavuttaa. Se on myös käsitteenä kielellinen konstruktio, josta puhumalla voidaan esimerkiksi vältellä syrjäytymispuheen syrjäyttävyyttä. Käsitteiden valinta tuleekin tiedostaa vallankäyttönä. (Mts. 12–15.)

Osallisuus suomalaisessa keskustelussa on yleensä määritelty Raivion ja Karjalaisen (2013) mukaan. He jaottelevat osallisuuden kolmen ulottuvuuden kautta (having, acting, belonging) ja määrittävät osallisuuden syrjäytymisen vastapariksi. Having pitää sisällään riittävän toimeentulon ja hyvinvoinnin sekä taloudellisen osallisuuden. Acting käsittää valtaisuuden tai toimijuuden ja toiminnallisen osallisuuden. Belonging viittaa yhteisöihin kuulumiseen ja jäsenyyteen sekä yhteisölliseen osallisuuteen. (Mts. 16.)

Kokkosen ja kumppaneiden (2013, s. 41–42) tutkimuksessa osallisuuden esteitä on paikannettu palvelujärjestelmän joustamattomuuteen sekä sen organisaatiokeskeisyyteen, ammatillisen vuorovaikutuksen kohtaamattomuuteen, järjestelmän kommunikaation ongelmiin, riippuvuuteen järjestelmästä ja aktivointipolitiikan tuottamiin hankaluuksiin. Byrokratia palvelujärjestelmässä koetaan vaikeaselkoiseksi ja palvelukulttuuria organisaatioissa kuvataan puutteelliseksi. Vuorovaikutus palvelujärjestelmässä näyttyy yksisuuntaisena asiakkaaseen päin ja palvelujen pirstaleisuus luo tietämättömyyttä siitä, kenen puoleen kääntyä erilaisissa ongelmissa. Palvelujärjestelmän kommunikaation ongelmana nähdään myös huono tiedottaminen asiakkaan oikeuksista ja palveluista. Näin esimerkiksi oikea ja sopiva palvelu voi jäädä saamatta. (Mts. 41–42.)

Osallisuutta tuottavaksi ja edistäviksi tekijöiksi on nähty muun muassa työntekijän ja asiakkaan välinen vuorovaikutuksellinen kohtaaminen. Aito kohtaaminen luo luottamusta, kun taas kiire ja työntekijöiden vaihtuvuus lisää todennäköisyyttä palveluista tippumisesta.

(Kokkonen ym., 2013, s. 42–44.) Kohtaamisen toteutuminen on lastensuojelussakin yksi tärkeimmistä osallisuuden mahdollistajista (Kallinen ym., 2018, s. 21).

2.2 Osallisuus lastensuojelussa

Lapsen osallisuus lastensuojelun prosessiin on lakiin perustuva vaatimus. Suomen perustuslain (731/1999) mukaisesti lapsia ei saa kohdella eriarvoisina yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihinsa kehitystään vastaavasti. Lastensuojelulaki (417/2007) taas painottaa lapsen asianosaisuutta ja osallisuutta kaikissa prosessin vaiheissa. Lasten, nuorten ja perheiden osallisuus sekä yhteistyö eivät kuitenkaan ole itsestäänselvyksiä, vaikka ne ovatkin toimineet hyvinvointityön lähtökohtina jo vuosikausia. Lasten, nuorten ja perheiden osallisuudella ja palveluosallisuudella on yhteys. Arjen osallisuuden vahvistamisella voidaan vaikuttaa myös palveluosallisuuteen. (Kallinen ym., 2018, s. 15, 21.)

Lastensuojelua kehitettäessä osallisuuden edellytykset tulee ottaa huomioon. Arvostava ja vastavuoroinen kohtaaminen toimii osallisuuden sekä kuulluksi tulemisen kulmakivenä. Esimerkiksi joissain sosiaalisen median väylissä osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet ovat helpot ja kynnykseltään matalat, mutta aitoa kohtaamista ei tule unohtaa. Kohtaaminen vaatii ammattilaiselta läsnäolon lisäksi kannustavan ilmapiirin luomista, se on pysähtymistä ja kuuntelemista. Osallisuuden mahdollistajana kohtaaminen ei siis ole yksittäisen työntekijän kohdalla resurssikysymys, vaan vuorovaikutuksen ja viestinnän asia. Laajemmin kohtaaminen on myös resurssikysymys, sillä asiakkaiden osallistaminen ja heidän hyvinvointiinsa ja ehkäisevään työhön panostaminen tuo säästöjä, kun viimesijaiset kalliit palvelut vähenevät. (Kallinen ym., 2018, s. 21.)

Leemann ja Hämäläinen (2015, s. 4–5) ovat jaotelleet asiakasosallisuuden viiteen eri kokonaisuuteen, jotka tuovat esiin osallisuuden moniulotteisuutta ja kokonaisvaltaisuutta. Ensimmäinen osallisuuden kokonaisuus on *tieto-osallisuus*. Tieto-osallisuudessa asiakkaalla on oikeus saada tietoa eri palveluista, niihin pääsemisen edellytyksistä, asiakasta kuullaan ja asiakas saa palveluprosessia koskevan tiedon esteettömästi. Tieto-osallisuus edellyttää palveluilta kohtaamista, kuuntelemista, kysymistä, asiakkaan hyväksymistä omana itsenään, yksilön äänen hyväksymistä, vuorovaikutuksen osaamista ja esteetöntä tiedottamista.

Toinen kokonaisuus on *suunnitteluosallisuus*, jossa asiakkaalla on tietoa palvelutarjonnasta ja omasta palveluprosessistaan. Lisäksi asiakas saa tietoa valmisteilla olevista hankkeista ja voi osallistua suunnitteluprosesseihin. Tämä edellyttää asiakkaan asiantuntemuksen hyväksymistä sekä rakenteiden sallivaa ja mahdollistavaa otetta. (Leemann & Hämäläinen, 2015, s. 5.)

Kolmantena kokonaisuutena toimii *päätösosallisuus*, jossa asiakkailta itsellään on päätösvaltaa palvelujen tuottamisessa. Edellytyksenä tässä on hallinnollisten rakenteiden joustavuus, luottamus sekä vallan ja vastuun jakaminen ammattilaisten ja asiakkaiden kesken. (Leemann & Hämäläinen, 2015, s. 5.)

Neljäs kokonaisuus, *toimintaosallisuus*, pitää sisällään asiakkaiden mahdollisuuden toimia omassa elinympäristössään. Toimintaosallisuuteen on liitetty vahva sosiaalinen näkökulma, sillä yksilö määrittää itsensä sosiaalisten suhteiden kautta. Toimintaosallisuus edellyttää toimintamahdollisuuksien luomista ja esteettömyyttä palveluissa. (Leemann & Hämäläinen, 2015, s. 5.)

Viidentenä kokonaisuutena on *arviointiosallisuus*, jossa palveluissa varmistetaan asiakas- ja käyttäjäpalautteen kulku ja huomioiminen päättäjille sekä viranomaisille. Tämä edellyttää palvelujen hallinnollisia rakenteita sekä organisaation kykyä ja valmiutta muuttaa rakennettaan tarvittaessa palautteen pohjalta. (Leemann & Hämäläinen, 2015, s. 5.)

Lapsi- ja perhepalveluissa yhdenvertaisuus on keskeinen periaate, kun palveluita kehitetään. Yhdenvertaisuus edistää osallisuuden sekä palveluosallisuuden kokemusta sekä myös laajempaa yhteiskunnallisen osallisuuden kokemusta. Osallistumisen väylien, paikkojen ja tilaisuuksien ja tapojen mahdollistaminen voi edistää yhdenvertaisuutta. Yhdenvertainen osallisuuden edistäminen tulee ymmärtää tavoitteellisena ja ammattilaisia velvoittavana asiana. (Kallinen ym., 2018, s. 22.) Konkreettisia asiakasosallisuuden edistämisen tapoja ovat muun muassa asiakkaan palvelusuunnitelma, asiakastyytyväisyyskyselyt, asiakaskyselyt, asiakkaiden ryhmähaastattelut, systemaattinen palautteen kerääminen, asiakasraadit, erilaiset työpajat (Leemann & Hämäläinen, 2015, s. 7) sekä kokemusasiantuntijatoiminta.

2.3 Osallisuus Espoossa

Espoon kaupunki on sitoutunut edistämään Yhdistyneiden kansakuntien kestävän kehityksen tavoitteita, joista yksi on sosiaalinen kestävyys (Yhdistyneet kansakunnat, 2015, s. 3).

Sosiaalisesti kestävä kehitys pyrkii ylisukupolvisen hyvinvoinnin ja osallisuuden eriarvoisuuden vähentämiseen (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 2021). Espoossa tärkeäksi kohteeksi sosiaalisen kestävyuden takaamisessa on asetettu asukkaiden osallisuus päätöksentekoon ja mahdollisuudet vaikuttaa varmistamalla kaikkia osallistava ja edustava päätöksenteko (Kuulemisesta kumppanuuteen, 2021, s. 6).

Espoo-tarina 2017–2021 on suunnitelma siitä, miten jokaisella valtuustokaudella pyritään toimeenpanemaan tavoitteita asukas- ja asiakaslähtöisyydestä. Espoon osallisuusmallin pohjalta rakennettu opas *Kuulemisesta kumppanuuteen* on neljäosainen ja sen perustana toimivat Espoo-tarinan toimintaperiaatteet ja arvot ja siinä pyritään konkretisoimaan Espoo-tarinan tavoitteet (Kuulemisesta kumppanuuteen, 2021, s. 3). Siinä on määritelty perusteet osallisuuden ja osallistumisen merkityksestä Espoon kehitykselle ja uuden kumppanuuteen perustuvan hallinnon mahdollisuuksista tulevaisuuden päätöksenteossa. Espoon kaupungin osallisuusmalli vastaa osallisuuden ja asiakaslähtöisyyden tarpeisiin tarjoamalla tietoa osallisuudesta ja mahdollisuuksista vaikuttaa. (Mts. 12.)

Espoon osallisuusmallin mukaisesti osallisuus on huomioitava työskentelyssä ja osallisuuden toteutumista seurataan, kuten muunkin toiminnan toteutumista. Jokainen tulosyksikkö määrittelee kuitenkin omat tavoitteensa vuosittain. (Kuulemisesta kumppanuuteen, 2021, s. 13.) Sen vuoksi on tärkeää saada lisätietoa siitä, millaisin strategisoin keinoin osallisuutta voitaisiin kehittää vielä enemmän myös lastensuojelun osa-alueella.

3 Kokemusasiantuntijuus

3.1 Kokemusasiantuntijuus käsitteenä ja toimintana

Asiakkaan asema sosiaali- ja terveystalvvelujärjestelmässä on muuttumassa yhä aktiivisemmaksi ja osallistuvammaksi palveluiden kehittäjänä ja palveluihin vaikuttajana. Tulevaisuudessa palvelujärjestelmän asiakas nähdään tasavertaisena toimijana, jonka osaamista halutaan palvelun tuottajien kesken hyödyntää kehittämisessä ja vaikuttamisessa. Prosessi on kuitenkin hidlas. Kokemustietoon perustuva palvelujen uudistaminen on kuitenkin lisääntynyt ja vahvistunut viime aikoina. Yhteisellä toimijuudella tähdätään konkreettiseen muutokseen uudenlaisten palvelukäytäntöjen tavoittelemiseksi. Asiakkaiden mukaan ottaminen kehittämiseen on myös palvelupoliittinen tavoite. Lähtökohtia muutokseen ovat

vastaaminen asiakkaiden tarpeisiin yhä paremmin, palvelutoiminnan asiakaslähtöisyyden ja asiakkaan osallisuuden vahvistaminen. (Niskala ym., 2017, s. 3–5.)

Kokemusasiantuntijuus on yksi osa asiakkaan osallisuuden edistämistä ja kokemusperäistä tietoa käytetään nykyään ammatillisen ja tieteellisen tiedon rinnalla yhä enemmän (Hirschovits-Gerz, Sihvo, Karjalainen, & Nurmela, 2019, s. 10). Sosiaali- ja terveysministeriön mielenterveys- ja päihdesuunnitelman selvityksessä (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2009, s. 20) kokemusasiantuntija määritellään henkilönä, jolla on henkilökohtaista kokemusta mielenterveys- ja päihdeongelmista, itse niistä kärsineenä, toipuneena tai palveluja käyttäneenä tai läheisenä. Lastensuojelussa kokemusasiantuntija voitaisiinkin siis määritellä esimerkiksi lapsena tai vanhempana, joka on ollut lastensuojelupalvelujen käyttäjänä ja näin omaa niistä omakohtaisia kokemuksia.

Kokemusasiantuntijatoiminta polveutuu potilasjärjestöistä, vapaaehtoistyöstä, tukihenkilötoiminnasta ja vertaistuki-toiminnasta. Kokemusasiantuntijatoiminta sisältyi aiemmin toipumisprosessiin. Tällöin ihmisten kokemuksia toipumisesta haluttiin hyödyntää opiskelijoiden ja ammattilaisten osaamisen vahvistamiseksi ja palveluiden kehittämiseksi. Toinen suuntaus on kokemuskoulutus-malli, jossa kokemuksia omaavia alettiin kouluttaa kehittämään valmiuksiaan ja näin antamaan ammattilaisille välineitä hoitaa esimerkiksi jonkin sairausryhmän edustajia paremmin. Kokemusasiantuntijoiden kokemustietoa on alettu hyödyntää myös yhteiskehittämisen prosesseissa ja myös vaativammin ammattilaisen rinnalla työskentelyssä. (Hirschovits-Gerz ym., 2019, s. 10.)

Valtakunnallisesti kokemusasiantuntijuuden käsite levisi erityisesti Mieli 2009 -ohjelman myötä (Hirschovits-Gerz ym., 2019, s. 10). Ohjelmassa kokemusasiantuntijoiden ja vertaistoimijoiden osallistumisen lisäämistä palveluiden suunnittelemiseen, toteuttamiseen ja arviointiin painotettiin, jotta asiakkaiden tarpeet tulevat huomioiduksi paremmin palvelujärjestelmässä. Ohjelmassa kokemusasiantuntijoita kehoitettiin otettavan mukaan kunnan strategiatyöhön, palvelujen arviointiin ja kuntoutustyöryhmiin. Ohjelmassa ohjeistettiin, että myös alaikäisten kokemukset kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämisessä tuli ottaa huomioon. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2009, s. 20.)

Kokemusasiantuntijatoiminta vastaa siis tarpeeseen kehittää asiakastyötä, palvelujärjestelmää, palveluja ja ammatillista koulutusta. Kun kuullaan aitoihin kokemuksiin perustuvia tarinoita, saadaan arvokasta tietoa esimerkiksi sairastamisesta, vuorovaikutuksesta, palvelujen sisällöistä ja järjestelmän toimivuudesta, jota voidaan

hyödyntää pitkäjänteisesti palveluja kehitettäessä, asiakaslähtöisyyttä vahvistettaessa ja avun saannin haasteiden poistamisessa. Kokemusasiantuntijatoiminta koetaan myös voimaannuttavana ja kuntouttavana. (Hietala & Rissanen, 2015, s. 11, 15.)

Hietalan ja Rissanen (2015, s. 14–16) mukaan kokemusasiantuntijatoiminnassa yhdistyvät sekä vapaaehtoistyön että ammatillisen auttamisen elementit, vaikka onkin selvää, ettei lakisääteisiä ammattihenkilöille kuuluvia tehtäviä voi siirtää vapaaehtoisille.

Kokemusasiantuntijan tehtävät muodostuvat aina yksilöllisesti. Siihen vaikuttavat henkilön oma kiinnostus, valmiudet, taidot, pohjakoulutus ja kuntoutuminen. Kokemusasiantuntijat voivat toimia hyvinkin erilaisissa tehtävissä järjestöissä ja palvelujärjestelmässä, esimerkiksi kouluttajina, tiedottajina, kehittäjinä tai arvioijina. He voivat toimia itsenäisesti ammattilaisten rinnalla tai heidän työparinaan. (Mts. 14–16.)

Sosiaalityöntekijän ja kokemusasiantuntijan yhteistyö viittaa tasavertaisina työskenteleviin ammattilaisiin, jossa toisen asiantuntemus pohjaa harjoitteluun ja koulutukseen ja toisen tämän omiin kokemuksiin. Yhteistyö vaatii sitä, että sosiaalityöntekijä hyväksyy ja vahvistaa kokemusasiantuntijan kokemustiedon merkityksen yhtä arvokkaana ja tärkeänä kuin oman ammatillisen tietonsa. (McLaughlin, 2009, s. 1111.) Toikon (2016, s. 294) mukaan kokemus onkin yksi keskeisimmistä tekijöistä asiantuntijuuden kehittämisessä ja rakentamisessa. Asiantuntemus koostuu eksplisiittisestä ja implisiittisestä tiedosta, eksplisiittistä tietoa saadaan koulutuksesta ja implisiittistä kokemuksista. Asiantuntijuus ei siis rajoitu vain jompaankumpaan tiedon osa-alueeseen, vaan on yhdistelmä molempia.

3.2 Kokemusasiantuntijatoiminnan tavoitteet

Kokemusasiantuntijatoiminnan tavoitteellisuus vastaa aikaisemmin mainitusti osallisuuden vaateeseen palveluissa. Kokemusasiantuntijatoiminnan näkökulmasta oleellista on palvelun käyttäjän osallisuus palveluiden arvioinnissa, tuottamisessa ja kehittämisessä (Rissanen, 2013, s. 12). Kokemusasiantuntijan rooli voi vaihdella riippuen toimintaympäristöstä.

Kokemusasiantuntijatoiminnan yhdeksi keskeisimmistä tavoitteista nähdään kehittämistyön ohella osallisuuden, yhteenkuuluvuuden ja vaikuttamisen teemat sekä toimijuuden lisääminen (Hirschovitz-Gerg ym., 2019, s. 46). Kokemusasiantuntijoita on haastateltu esimerkiksi Palukan ja kumppaneiden (2019) tutkimuksessa. Kyseisessä tutkimuksessa kokemusasiantuntijat asemoivat itsensä asiakkaan osallisuuden mahdollistajaksi neljällä

tavalla; kokemusmaailman avaajana, esikuvana, läheisenä ja välittäjänä ammattilaisen ja asiakkaan välillä (Palukka ym., 2019, s. 25).

Kokemusasiantuntijatoiminta mahdollistaa vertaistuen hyödyntämisen palveluissa (Isola ym., 2017, s. 45). Kokemusasiantuntijatoiminnan tavoitteena on vertaistoiminnan käyttäminen toipumisen tukemiseen. Kokemusasiantuntija voi toimia sillanrakentajana asiakkaan ja ammattilaisen välillä tarjoamalla käsitteistöä ja tilanteen sanoittamista oman kokemuksen avulla. Näin syntyy yhteinen ymmärryksen taso, jossa asiakkaan ja ammattilaisen keskinäinen yhteistyö ja dialogi tulee käsitteellistetyksi ja ymmärretyksi molemmin puolin. (Mts. 32.)

Eräänä tavoitteena kokemusasiantuntijatoiminnassa nähdään myös vertaiskehittäminen ammatillisessa kontekstissa (Hietala & Rissanen, 2015, s. 13–17). Kokemusasiantuntija tarjoaa omanlaistaan tietoa ja taitoa, jota ei ole mahdollista saada koulutuksen kautta (Palukka ym., 2019, s. 33). Itäpuisto ja kumppanit (2021) tarkastelivat tutkimuksessaan ammatillista asiantuntijuutta suhteessa kokemusasiantuntijuuteen ja löysivät kolme eri asiantuntijuuden muotoa: *yhteistyöasiantuntijuus*, *perinteinen asiantuntijuus* ja *eettinen vartijuus*. Nämä asiantuntijuuden muodot vastaavat siihen muutokseen, jota asiakkaan asemassa on tapahtunut kohti aktiivista toimijuutta. Uusi asiantuntijuuden muoto vaatii myös ammatillisen asiantuntijuuden uusia asemia yhteistoiminnassa ja sen kehittämisessä. (Mts. 212–213.)

Yhteistyöasiantuntijuus korostaa asiakkaan osallisuutta ja asiantuntijuutta, jossa ammattilaisen rooliksi asemoituu ohjaaja, joka luovuttaa asiantuntijuuden aseman asiakkaalle ja toimii itse takana kulkevana ohjaajana (mts. 218). *Perinteinen asiantuntijuus* sen sijaan sisältää asiakkaan ja ammattilaisen selvät erilliset roolit ja asemoi ammattilaisen ratkaisujen tuottajaksi. Tämä hierarkia näkyy myös kokemusasiantuntijan ja ammattilaisen välisessä suhteessa, jossa teoreettinen ja menetelmällinen toimiminen on asiantuntijan tehtävä. (Mts. 217–218.)

Eettisen vartijuuden muoto korostaa erityisesti kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten välistä suhdetta, jossa eettisyyden valvonta on ammattilaisten tehtävä. Eettisyyden vartiointi vaatii ohjeistuksien luomista, pelisääntöjen laatimista ja organisaation toiminnan tarkkailua. Eettisellä vartijuudella pyritään siihen, että kokemusasiantuntija ei rasitu tai joudu eettisesti kyseenalaisiin tilanteisiin. Eettinen vartijuus osaltaan kuitenkin tuo ammattilaisen

asiantuntijuuden tehtäväksi arvioida ja pitää huolta siitä, että työskentely on eettistä niin kokemusasiantuntijan toimesta kuin häntä kohtaan. (Itäpuisto ym., 2021, s. 221–225.)

3.3 Kokemusasiantuntijatoiminnan haasteita

Kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiseen ja toiminnan juurruttamiseen liittyy myös haasteita. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperin mukaan (Hirschovits-Gerz ym., 2019, s. 49) Suomessa esiintyviä haasteita ovat esimerkiksi yhteistyötahojen riittämättömät valmiudet yhteistyöhön kokemusasiantuntijoiden kanssa, puutteellinen toiminnan koordinaatio ja tuki sekä eriävät näkemykset siitä, millaista kokemusasiantuntijoiden osaamista työskentelyssä voi hyödyntää.

Kokemusasiantuntijoiden ja työntekijöiden väliseen työskentelyyn vaikuttavat erilaiset valtasuhteet. Suhteessa ammattilaisiin ja palvelujärjestelmään kokemusasiantuntijan asema voi olla alisteinen (Palukka ym., 2019, s. 29). Palukan ja kumppaneiden (2019, s. 31) mielenterveys- ja päihdealalla työskentelevien kokemusasiantuntijoiden osallisuuden kokemuksia kartoittaneessa tutkimuksessa tuotiin esille tilanteita, joissa ammattilainen määritteli työn tavoitteita ja toimintatapoja. Osa tutkimukseen osallistujista koki olevansa “pakollinen” kokemusasiantuntija osana työyhteisön osallisuuspolitiikkaa, eivätkä kokemusasiantuntijat päässeet vaikuttamaan työyhteisön päätöksentekoon toivomallaan tavalla. (Mts. 32.)

Hirschovits-Gerz ja kumppanit (2019, s. 47) painottavat, että jotta kokemusasiantuntijuutta pystytään hyödyntämään laajemmin, kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten tulisi toimia työyhteisöissä tasa-arvoisina kumppaneina. Työntekijän tulee kyetä arvioimaan omia työtapojaan ja ammatillista tietoaan, jotta kokemusasiantuntijuutta voidaan hyödyntää lastensuojelun työskentelyssä (Kivistö-Pyhtilä ym., 2017, s. 241). Inkinen (2018, s. 57) tuo esille, että nuorten kokemukset erilaisissa ammattilaisten, päättäjien ja nuorten yhteisfoorumeissa voivat tulla sivuutetuiksi, jos ammattilainen keskittyy liiaksi oman asiantuntijuutensa esiintuomiseen.

Kokemusasiantuntijuuden tarpeesta huolimatta kokemusasiantuntijoilla ei ole sosiaalijärjestelmässä virallisesti tunnustettua asemaa. Hallinnolliset rakenteet eivät tue kokemusasiantuntijoiden työskentelyä, ja ammatillista sekä kokemuseräistä tietoa ei hyödynnetä riittävästi yhdessä. (Palukka ym., 2019, s. 33.) Kokemusasiantuntijatoimintaan

liittyy myös kysymys siitä, millaista asiantuntijuutta pidetään arvossa ja miten kokemusasiantuntijoiden odotetaan käyttäytyvän (Toikko, 2016, s. 309; Meriluoto, 2018).

Käsitys kokemusasiantuntijatoiminnan vastikkeellisuudesta on Hirschovits-Gerzin ja kumppaneiden (2019, s. 47–48) selvityksen mukaan haasteellinen.

Kokemusasiantuntijatehtäviä on lähestytty toisaalta vapaaehtoistoimintana, josta ei makseta palkkiota, ja toisaalta palkkaperustaisena tehtävänä. Yhtenäistä kantaa vastikkeellisuuteen ei ole esitetty, vaan erilaisten palkkioiden ja palkan suuruus voi vaihdella tehtävän luonteen, vastuun ja vaativuuden perusteella. (Hirschovits-Gerz ym., 2019, s. 47–48.) Lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden eettisissä ohjeissa (Lastensuojelun keskusliitto, 2021) kuitenkin mainitaan, että palkkio osoittaisi, että kokemusasiantuntijan asiantuntijuutta pidetään merkittävänä.

Kokemusasiantuntijuuteen voi liittyä myös leimaantumisen riski. Lastensuojelun monesti negatiivisen mediakuva vuoksi kokemusasiantuntijoita voi mietityttää, miten oman elämäntarinan jakaminen vaikuttaa siihen, miten kokemusasiantuntijaan itseän ja tämän läheisiin suhtaudutaan. Julkisuudessa ja lastensuojelun työssä olisi tämän vuoksi tärkeää olla esillä myös positiivisia näkökulmia lastensuojeluun. (Kivistö-Pyhtilä, 2017, s. 242.)

Kokemusasiantuntijoilla tulee olla riittävästi tukea ja työnohjausta tehtävien hoitamiseen (Hirschovits-Gerz ym., 2019, s. 46). Lisäksi on tärkeää, että kokemusasiantuntijalla on riittävästi emotionaalista etäisyyttä omiin kokemuksiinsa, jotta niiden analysointi ja kuvaaminen muille on mahdollista (Toikko, 2016, s. 300).

3.4 Kokemusasiantuntijuus Espoon lastensuojelussa

Espoon kaupungin lähivuosien tavoitteena on laajentaa kokemusasiantuntijatoimintaa osana asukas- ja asiakaslähtöisten palveluiden kehittämistä (Kuulemisesta kumppanuuteen, 2021, s. 11–12). Käytäntötutkimuksen suunnitteluvaiheessa lastensuojelun johtavat sosiaalityöntekijät ilmaisivat, että kokemusasiantuntijuudesta ei ole vielä runsaasti kokemuksia. Johtavien sosiaalityöntekijöiden mukaan osalla lastensuojelun työntekijöistä voi olla kokemusta työstä kokemusasiantuntijan kanssa ja osalla taas ei. Ottaen huomioon Espoon kaupungin tavoitteet kokemusasiantuntijatoiminnan lisäämisestä, työyksiköille on tärkeää tietää, mitä työntekijät ajattelevat kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisestä lastensuojelussa.

Espoon kaupungin kotisivujen mukaan (Kokemusasiantuntijat, www.espoo.fi) sosiaalipalveluissa toimii kokemusasiantuntijoita, joilla on omakohtaista kokemusta lastensuojelusta. Kokemusasiantuntijan voi pyytää mukaan tapaamisiin ammattilaisten kanssa tai kokemusasiantuntijaa voi tavata kahden kesken (mt.). Työyhteisöiltä saadun tiedon mukaan kokemusasiantuntijaan saa yhteyden oman työntekijän kautta ja kokemusasiantuntijat ovat saaneet tehtävänsä koulutuksen. Kokemusasiantuntijat voivat toimia Espoossa monipuolisissa tehtävissä, kuten erilaisissa työryhmissä, kehittämistehtävissä ja asiakastyössä. Lastensuojelun puolella kokemusasiantuntijoiden toimenkuvaan voi kuulua esimerkiksi asiakasvanhempien tapaamista ja osallistumista systeemiseen lastensuojelun työskentelyyn. Osa työyksiköistä kerää myös palautetta kokemusasiantuntijuudesta palautelomakkeella.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksemme tarkoituksena on selvittää lastensuojelun työntekijöiden käsityksiä kokemusasiantuntijuudesta. Tutkimme työntekijöiden käsityksiä kokemusasiantuntijuudesta yleisesti, työntekijöiden käytännönkokemuksia kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentelystä sekä tapoja, joilla työntekijät kehittäisivät kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä lastensuojelussa. Tutkimuskysymykset ovat:

- Millaisia ajatuksia kokemusasiantuntijuus yleisesti herättää lastensuojelun ammattilaisissa?
- Minkälaisia käytännönkokemuksia lastensuojelun työntekijöillä on kokemusasiantuntijuudesta?
- Miten lastensuojelun työntekijät kehittäisivät kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä lastensuojelussa?

Muotoilimme tutkimuksen aiheen ja kysymykset Espoon kaupungin kokemusasiantuntijuutta koskeneiden tiedontarpeiden pohjalta. Tutkimuksen toteutusta ohjasivat sen käytäntötutkimukselliset lähtökohdat, mistä lisää seuraavaksi.

4.2 Käytäntötutkimuksellinen ote

Käytäntötutkimuksessa tutkimisen perustana on asiantuntijoiden tai asiakkaiden toiminnasta tuleva tiedon tarve (Satka ym., 2016a, s. 9). Käytäntötutkimus käsitteenä korostaa arkipäivän ajankohtaisten tapahtumien tutkimisen mahdollisuutta ja tärkeyttä (mts. 8). Sauraman (2016, s. 78) mukaan käytäntötutkimus pyrkii tiedon kumuloitumiseen ja teoretisointiin, jolloin tutkimuksella on myös laaja yhteiskunnallinen ulottuvuus.

Käytäntötutkimuksen tavoitteena on tuottaa niin uutta tietoa kuin osaamista.

Käytäntötutkimukselle on tyypillistä, että tutkimukseen osallistuu useampia avaintoimijoita, kuten eri alojen ammattilaisia, kokemusasiantuntijoita ja opiskelijoita, kukin omien resurssiensa ja intressiensä mukaan. (Satka ym., 2016a, s. 9–10.) Tutkimuksemme toimijoita olivat kolme sosiaalityön opiskelijaa tutkijoina sekä Espoon kaupungin lastensuojelun työntekijät. Yhdeksi tutkimuksen toimijaksi voi laskea myös kurssin pienryhmän ohjaajan Aino Kääriäisen, joka seurasi tutkimuksemme etenemistä ja antoi sekä tukea että palautetta prosessin aikana.

Useiden eri toimijoiden onnistunut yhteistyö edellyttää tutkijalta sekä tutkimusprosessin hallintaa että kärsivällisyyttä. Käytäntötutkimuksen toteuttamiseen voi liittyä eri osapuolten odottelua ja tutkimus ei aina etene alkuperäisen etenemissuunnitelman mukaisesti. (Kääriäinen, Satka, Yliruka & Muurinen, 2016, s. 45–47.) Tutkimusprosessissamme tärkeitä hetkiä olivat muun muassa tutkimusluvan saaminen Espoon kaupungilta sekä aineiston kerääminen analyysia varten. Tutkimusluvan saaminen ja aineiston keräys onnistuivat lopulta verrattain sujuvasti. Olimme varanneet kyselyyn vastaamiselle jo suunnitteluvaiheessa tarpeeksi aikaa, mikä jätti saadun aineiston analysoinnille ja loppuraportin kirjoittamiselle aikaa.

Opiskelijoille käytäntötutkimuksen toteuttaminen mahdollistaa tutkimustaitojen kehittymistä ja tutustumista sosiaalityön käytännön kysymyksiin. Satkan, Kääriäisen ja Ylirukan (2016b, s. 85) mukaan Helsingin yliopiston käytäntötutkimuksen kurssin yhtenä tarkoituksena on kehittää kurssilaisten ammatillisia valmiuksia sopeutua muutokseen ja kohdata jatkuvasti monimutkaisempia sosiaalityön kysymyksiä. Samalla työyhteisölle muodostuu tietoa, jota voidaan hyödyntää sen toimintojen kehittämiseen (Satka ym., 2016a, s. 11; Saurama, 2016, s. 92). Tutkimuksemme tavoitteena oli saatujen tutkimustulosten valossa tuottaa Espoon kaupungin lastensuojelulle konkreettisia ehdotuksia kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämiseksi.

Käytäntötutkimukselle on lisäksi ominaista, että tutkimushankkeilla käytännöstä kerätty tieto palautetaan toimintaympäristöön, josta osallistujat, aineistot ja tutkimuskysymys ovat peräisin (Satka ym., 2016a, s. 11). Jaamme tämän tutkimusraportin sähköisesti tutkimukseen osallistuneille työyksiköille yhdessä tutkimuksesta tehdyn posterin kanssa. Raporttia voidaan jakaa eteenpäin muille kiinnostuneille tahoille ja esitellä kaupungin erilaisilla foorumeilla, jos Espoon kaupunki sitä pyytää. Posterit tutkimuksen tuloksista julkaistaan Soccan verkkosivuilla työyksiköiden hyväksynnän jälkeen.

4.3 Aineiston keruu ja analysointi

Keräsimme tutkimuksen aineiston sähköisesti täytettävällä kyselyllä (ks. Liite 1), jonka rakensimme Helsingin yliopiston e-lomakkeelle. Jaoimme kyselyn linkin työyksiköiden johtaville sosiaalityöntekijöille, jotka jakoivat linkin eteenpäin työntekijöille. Keräsimme aineiston aikavälillä 12.11. –30.11.2021. Tutkimuksemme tutkimusjoukko koostui 46 työntekijästä, joista kyselyyn vastasi 14 työntekijää. Kyselyn vastausprosentti jäi alhaiseksi ja oli noin 30 prosenttia.

Jaoimme kyselyn kolmeen osioon, joiden teemat vastasivat tutkimuksen tutkimuskysymyksiä. Esitimme kyselyssä kokemusasiantuntijuutta koskevia väittämiä, joihin vastaajan tuli valita arvo Likert-asteikolla 1–5 (1 = Täysin eri mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä). Vastaaja sai valita myös “en osaa sanoa” -vaihtoehdon. Lisäsimme “en osaa sanoa”-vaihtoehdon, jotta tutkimukseen osallistuja ei jättäisi vastaamatta väittämään, vaikka hänellä ei esimerkiksi olisi kokemusta kokemusasiantuntijan kanssa työskentelystä. Väittämien lisäksi esitimme jokaisessa osiossa avoimen kysymyksen kunkin osion teemasta.

Kyselyn väittämien ja avointen kysymysten yhdistelmä tuotti sekä laadullista että määrällistä tutkimusaineistoa työntekijöiden käsityksistä kokemusasiantuntijuudesta. Vastaajat eivät olleet vastanneet kaikkiin avoimiin kysymyksiin, mutta kaikkiin väittämiin oli valittu arvo. Saimme kyselyyn vastauksia sekä sosiaalityöntekijöiltä että sosiaalihojajilta. Kaikkiaan 72 prosentilla vastaajista (N=14) oli työkokemusta sosiaalialalta 6–20 vuotta. Vastaajista 8:lla oli kokemusta kokemusasiantuntijan kanssa työskentelystä, ja 6 vastaajalle ei ollut vastaavasti vielä kertynyt kokemusta. Avoimiin kysymyksiin saimme tekstimateriaalia yhteensä reilun 350 sanan verran.

Alasuutarin (2014, s. 101–102) mukaan sensitiivisiä ja moraalisesti latautuneita aiheita tutkittaessa on syytä pohtia, kuinka totuudenmukaisesti tutkimukseen osallistujat vastaavat esitettyihin kysymyksiin. Toteutimme tutkimuksen kyselynä, millä tähtäsimme mahdollisimman monipuolisten vastausten keräämiseen. Kyselyn valinnalla pyrimme välttämään sen, että vastaajat toisivat julki vain myönteisiä käsityksiä kokemusasiantuntijuudesta. Oletuksemme siis oli, että osa työntekijöistä saattaisi esimerkiksi haastattelutilanteessa kokea, että muut kuin myönteiset pohdinnat kokemusasiantuntijuudesta eivät olisi yhtä sallittuja.

Toisaalta käsitysten kysyminen kyselynä olettaa, että vastaajat haluavat kertoa näkemyksistään kirjallisesti (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 85). Avointen kysymysten vastaukset voivat jäädä kyselyssä niukoiksi (mts. 86). Kyselyssämme avoimiin kysymyksiin oli vastattu vähäisesti; 14 vastaajasta avoimiin kysymyksiin vastasi 4–8 henkilöä riippuen kysymyksestä. Syitä tähän voivat olla esimerkiksi työntekijöiden kiireinen aikataulu tai hankalaksi koetut kysymykset. Emme määritelleet avoimiin kysymyksiin vastaamista pakolliseksi e-lomakkeella, mikä on voinut madaltaa vastausmotivaatiota.

Käsittelimme väittämien vastauksia taulukoimalla jokaisen väittämän vastausjakaumat yhteen taulukkoon Excel-tiedostossa. Suppean vastausmäärän vuoksi emme ottaneet vastauksista keskiarvoja tai muitakaan tunnuslukuja, emmekä verranneet niitä vastaajien muihin perustietoihin, kuten ammattiryhmään (Alasuutari, 2014, s. 203). Taulukoinnin jälkeen analysoimme vastausjakaumia kiinnittämällä huomiota siihen, olivatko vastaajat keskimäärin samaa vai eri mieltä väittämien kanssa ja miten vastaukset jakautuivat vastausasteikolle. Vertasimme päätelmiä lisäksi aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen.

Analysoimme avoimia kysymyksiä teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä erillisessä Word-dokumentissa. Teoriaohjaavassa analyysissä analyysi tehdään aineiston pohjalta, mutta aikaisempi tieto vaikuttaa ja auttaa aineistosta saadun tiedon jäsentämisessä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 109). Luimme aineistoa ja teimme siitä huomioita etsien samalla vastaajia yhdistäviä teemoja. Tavoitteenamme oli tiivistää ja selkeyttää saatua informaatiota ymmärrettävään ja tutkimustehtävän kannalta mielekkääseen muotoon (mts. 122). Vertasimme tehtyjä huomioita väittämistä saadun tiedon tavoin aiempaan tutkimukseen.

4.4 Eettiset näkökulmat

Pohdimme tutkimuksen eettisiä näkökulmia koko tutkimusprojektin ajan. Tuomi ja Sarajärvi (2018) ovat määrittäneet hyvän tutkimuksen kriteereiksi eettisen kestävyuden sekä sisäisen johdonmukaisuuden. Heidän näkemyksensä mukaan eettisyys on osa hyvän tutkimuksen arviointi- sekä luotettavuuskriteereitä. Eettisesti kestävä tutkimus on tehty laadukkaasti koko tutkimusprosessin ajan niin, että tutkimusasetelma on laadukas ja raportointi tehty tarkasti. Eettisesti kestävä tutkimus on hyvän tieteellisen käytännön mukainen. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 111–112.)

Hyvä tieteellinen käytäntö (*responsible conduct of research*) on Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) yhdessä suomalaisen tiedeyhteisön kanssa laatima ohje, jota myös tässä tutkimuksessa on noudatettu. Ohjeen mukaisesti hyvä tutkimus arvostaa aikaisempaa tutkimusta oleellisin ja oikein tehdyin viittein, noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja ja noudattaa avoimuutta tulosten ja tarvittavien lupien osalta (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012, s. 6–7).

Tutkimuksen vastaajina olivat kahden Espoon lastensuojelun yksikön työntekijät (N=14). Keräsimme aineiston Helsingin yliopiston hallinnoimalla e-lomakkeella tehdyllä kyselyllä. Osallistuminen tutkimukseen oli vastaajille vapaaehtoista ja kyselyyn vastattiin anonyymisti. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) mukaan tutkittavalla on oikeus keskeyttää vastaaminen missä vaiheessa tahansa. Tutkittavalla on myös oikeus saada tietoa tutkimuksen sisällöstä, käytännötoteutuksesta, henkilötietojen käsittelystä ja aineiston käsittelyyn liittyvistä seikoista (Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa, 2019, s. 8–9). Lisäsimme kyselyn ensimmäiselle sivulle tutkimustiedotteen, jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoitus ja ajankohta, sekä tietoa aineiston säilyttämisestä, vapaaehtoisuudesta ja mahdollisuudesta keskeyttää vastaaminen. Vastaajan tuli hyväksyä tutkimustiedote rastittamalla kyselyyn lisätty ruutu suostumukseksi.

Henkilötiedot ovat kaikkia tunnistettavissa olevaan tai tunnistettuun luonnolliseen henkilöön liittyviä tietoja. Tiedot voidaan jaksaa suoriin tunnisteisiin, epäsuoriin tunnisteisiin ja vahvoihin epäsuoriin tunnisteisiin. Suoriksi tunnisteiksi määritellään esimerkiksi henkilötunnus ja biometriset tunnisteet. Epäsuoria tunnisteita ovat posti- tai sähköpostiosoite ja muut tiedot, joita yhdistelemällä henkilö on mahdollista tunnistaa. Vahvoja epäsuoria tunnisteita ovat esimerkiksi opiskelijatunnus ja IP-osoite ja muut yksilöivät koodit, joiden

perusteella joillakin ihmisillä on mahdollisuus tunnistaa henkilö. (Aineistohallinnan käsikirja, 2021.)

Keräsimme tutkimuksessa epäsuoria tunnistetietoja, joita olivat ammattinimike ja työuran kesto sosiaalialalla. Aineistohallinnan käsikirjan (2021) mukaan tieto on anonyymia eli tunnistetonta, jos nämä piirteet koskevat useampaa henkilöä samanlaisina. Vastaajien anonymiteettiin pyrimme lisäksi vaikuttamaan suuntaamalla kyselyn kaikille lastensuojelun ammattiryhmille sen sijaan, että rajoittaisimme vastaajat sosiaalityöntekijöihin.

Tutkimusaineistona käytetyistä vastauksistamme poistimme mahdolliset tunnistettavuutta lisäävät tiedot. Myös vastaajia ohjeistettiin vastaamaan kyselyyn poistamalla nimet ja yksiköt vastauksista. Kyselyyn vastasivat sekä sosiaalityöntekijät että sosiaaliohjaajat. Käytämme raportissa tästä syystä näistä ammattiryhmistä sanaa työntekijät.

Säilytimme aineistoa tietoturvallisesti Helsingin yliopiston käyttäjätunnuksen ja salasanan takana tutkimuksen tekemisen ajan. Aineistohallinnan käsikirjan (2021) mukaan aineiston hävittäminen on hoidettava suunnitelmallisesti. Hyödynsimme kerättyä aineistoa ainoastaan tässä käytäntötutkimuksessa ja tuhosimme sen raportin valmistuttua hävittämällä aineistotiedostot e-lomake-palvelusta ja Helsingin yliopiston OneDrive-pilvipalvelusta.

5 Tutkimustulokset

5.1 Käsitukset kokemusasiantuntijuudesta yleisesti

Kyselyn ensimmäisessä osiossa selvitimme vastaajien käsityksiä kokemusasiantuntijuudesta yleisellä tasolla. Ensin esitimme vastaajille väittämiä kokemusasiantuntijuudesta yleisesti, minkä jälkeen vastaajat saivat halutessaan vastata avoimeen kysymykseen siitä, millaisia ajatuksia kokemusasiantuntijuus heissä herättää.

5.1.1 Väittämät kokemusasiantuntijuudesta yleisesti

Taulukossa 1 esitämme vastausjakauman ensimmäisen osion väittämistä. Neljästätoista vastaajasta kaksitoista vastasi olevansa enemmän samaa, kuin eri mieltä siitä, että tietävät mitä kokemusasiantuntijuus tarkoittaa. Kaksi oli enemmän eri mieltä kokemusasiantuntijuuden tarkoituksen tietämisestä. Kysyttäessä, tietääkö vastaaja mikä kokemusasiantuntijatoiminnan tarkoitus on, vastaukset jakautuvat siten, että yksitoista

vastaajaa vastasi olevansa enemmän samaa kuin eri mieltä siitä, että tietävät toiminnan tarkoituksen. Kaksi oli enemmän eri mieltä kyseisestä väitteestä.

Kymmenen vastaajaa oli enemmän eri kuin samaa mieltä siitä, että kokemusasiantuntijuus tuntuu vieraalta ja kaksi vastaajaa oli enemmän samaa kuin eri mieltä siitä, että se tuntuu vieraalta. Suurin osa vastaajista koki siis tietävänsä mitä kokemusasiantuntijuudella tarkoitetaan, mikä kokemusasiantuntijoiden toiminnan tarkoitus on, eikä kokemusasiantuntijuus tuntunut suurimman osan mielestä vieraalta. Hyvä tietämys kokemusasiantuntijuudesta ja kokemusasiantuntijatoiminnasta voi selittyä osin Espoossa jo käyttöönotetun osallisuusstrategian myötä, jossa kokemusasiantuntijatoimintaa pyritään laajentamaan (Kuulemisesta kumppanuuteen, 2021, s. 11–12).

Taulukko 1. Vastausjakauma: Käsitukset kokemusasiantuntijuudesta yleisesti

Väittäjä:	1	2	3	4	5	6	Yht.
1.1 Tiedän, mitä kokemusasiantuntijuus tarkoittaa.	1	1	0	4	8	0	14
1.2 Tiedän kokemusasiantuntijoiden toiminnan tarkoituksen.	1	1	1	5	6	0	14
1.3 Kokemusasiantuntijoista on hyötyä lastensuojelussa.	1	1	4	6	2	0	14
1.4 Kokemusasiantuntijuus tuntuu vieraalta.	4	6	2	1	1	0	14
1.5 Työskentely kokemusasiantuntijan kanssa on oleellinen osa lastensuojelun työtä.	1	3	3	3	1	3	14
1.6 Kokemusasiantuntijuus on turhaa.	9	2	1	1	1	0	14
1.7 Kokemusasiantuntijuus on toimiva tapa lisätä asiakkaiden osallisuutta.	1	1	3	5	2	2	14
1=Täysin eri mieltä, 5= Täysin samaa mieltä, 6= En osaa sanoa							

Kahdeksan vastaajaa oli sitä mieltä, että kokemusasiantuntijuudesta on hyötyä lastensuojelussa. Neljä vastaajaa antoi vastaukseksi arvon kolme ja kaksi vastasi, että ovat väitteestä enemmän eri mieltä kuin samaa mieltä. Vastaajien enemmistö oli kokemusasiantuntijuuden turhuudesta kysyttäessä sitä mieltä, ettei kokemusasiantuntijuus ole turhaa. Kaksi vastaajista oli kuitenkin enemmän samaa kuin eri mieltä siitä, että kokemusasiantuntijuus on turhaa.

Puolet vastaajista olivat enemmän samaa kuin eri mieltä siitä, että kokemusasiantuntijuus on toimiva tapa lisätä asiakkaiden osallisuutta. Kaksi vastaajista oli enemmän eri kuin samaa mieltä, kolme vastaajista antoi vastaukseksi arvon kolme ja kaksi valitsi ”En osaa sanoa”-

vaihtoehdon. Väitteessä kokemusasiantuntijan kanssa työskentelystä oleellisena osana lastensuojelun työtä, vastausjakauma oli melko tasainen, yhtä moni vastaaja oli sekä enemmän samaa että enemmän eri mieltä siitä, että kokemusasiantuntijuus on oleellinen osa lastensuojelutyötä.

Kokemusasiantuntijan kanssa työskentely oleellisena osana lastensuojelun työtä jakoi vastaajien mielipiteitä eniten. Vastaajien eriäviä näkemyksiä voi osittain selittää se, että Espoon lastensuojeluyksiköissä kokemusasiantuntijoita on hyödynnetty toistaiseksi vaihtelevasti, eikä kokemusasiantuntijatoiminta ole välttämättä vielä juurtunut eri yksiköiden toimintaan. Lastensuojelutyössä tavatut haasteet, esimerkiksi ajan puute, voi haastaa perustyön tekemistä (Kananen & Ruuskanen 2019, s. 24), eikä kokemusasiantuntijuus välttämättä näyttäydy tällöin oleellisena osana perustyötä.

5.1.2 Avoin kysymys kokemusasiantuntijuudesta yleisesti

Ensimmäinen avoin kysymys keräsi yhteensä seitsemän vastausta eli puolet vastaajista vastasi ensimmäiseen avoimeen kysymykseen. Jokaisessa vastauksessa kokemusasiantuntijuus koettiin jollain tavalla hyödyllisenä ja tärkeänä. Vastaajat kokivat sen muun muassa hyödylliseksi asiakasprosessissa, tärkeänä osana työskentelyä etenkin sosiaali- ja terveystaloilla ja tärkeänä lisänä palveluihin. Eräs vastaaja kuvaili toimintatapaa liian vähän käytettynä ja yksi toivoi kokemusasiantuntijuutta lisää lastensuojeluun. Avoimissa kysymyksissä esiin noussut kokemusasiantuntijuuden hyödyllisyys ja tärkeys on samassa linjassa väittämiin saatujen vastausten kanssa siitä, ettei kokemusasiantuntijuus ole turhaa.

Vastauksissa oli myös hyvin konkreettisia ajatuksia kokemusasiantuntijatoiminnan hyödyistä, tavoitteista ja näkemyksistä asiakasprosessissa. Näitä olivat työn laadun kehittäminen, asiakkaan osallisuus, yhteisen tavoitteen luominen, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, tärkeiden kokemusten ja tiedon hyödyntäminen, kokemustiedon välittäminen asiakkaalle ja eri näkökulman saaminen työskentelystä. Erään näkemyksen mukaan kokemusasiantuntija pystyy hyvin tukemaan monia vanhempia sekä lapsia ja nuoria. Nämä ajatukset tukevat myös tutkimusta, sillä kokemusasiantuntijatoiminnan eräänä tavoitteena on nimenomaan kehittäminen (ks. Hietala & Rissanen, 2015, s. 11) ja kokemustiedon nähdään olevan sellaista, jota ei koulutuksessa voida opettaa (Palukka ym., 2019, s. 33) ja antaa täten toisenlaisen näkökulman työskentelyyn.

Kahdessa vastauksessa esiintyi vertaistoiminnan ja vertaistuen käsitteet. Isola ja kumppanit (2017, s. 45) ovat määritelleet vertaistukea ja vertaistoiminnan käyttämistä eräinä kokemusasiantuntijatoiminnan tavoitteina ja siinä kokemusasiantuntijan oma kokemus avaa yhteistä ymmärryksen tasoa ammattilaisen ja asiakkaan välille. Yksi vastaaja koki, että asiakkaita pitäisi rohkaista kouluttautumaan kokemusasiantuntijoiksi.

Vastauksissa ajatuksia oli herännyt myös haasteiden ja kriittisyyden näkökulmista. Yksi vastaaja pohti kokemusasiantuntijuutta hyvänä keinona saada asiakkaalle vertaistukea ja kokemustietoa, sekä eri näkökulmaa lastensuojelun työskentelystä, mutta pohti, miten tämä saataisiin myös vanhemmille. Yksi vastaajista koki, että kokemusasiantuntijuus on vain yksi mahdollisuus lisätä ymmärrystä asiakkaan näkökulmasta eikä siten ratkaiseva uudistus. Keinoja asiakasosallisuuden lisäämiseksi onkin monia (Hirschovits-Gerz ym., 2019, s. 10; Leemann & Hämäläinen, 2015, s. 7) ja kokemusasiantuntijuus on niistä yksi.

Yksi vastaajista toivoi kokemusasiantuntijuutta lisää lastensuojeluun, mutta ei tiennyt, mistä sitä voisi saada. Tämä tukee Hirschovits-Gerzin ja kumppaneiden (2019, s. 49) esittämää Suomessa esiintyvää haastetta siitä, että kokemusasiantuntijatoiminta voi olla puutteellisesti koordinoitua ja yhteistyötahoilla saattaa olla riittämättömät valmiudet yhteistyön toteuttamiseen kokemusasiantuntijoiden kanssa. Tämä vaikuttaa kokemusasiantuntijatoiminnan saavutettavuuteen.

5.2 Käytännönkokemukset kokemusasiantuntijuudesta

Toisessa osiossa esitimme väittämiä työntekijöiden käytännönkokemuksista kokemusasiantuntijoiden kanssa toimimisesta. Avoimessa kysymyksessä vastaajat pääsivät kertomaan kokemuksistaan kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentelystä.

5.2.1 Väittämät työntekijöiden käytännönkokemuksista kokemusasiantuntijuudesta

Taulukossa 2 on nähtävissä, että kokemusasiantuntijan hyödyntämisen potentiaali nähdään lastensuojelussa. Kokemusasiantuntijan nähdään pääosin tuovan lisäarvoa työskentelyyn ja yhteistyö nähdään helppona ja sopivana työskentelymuotona niin lasten kuin vanhempien kanssa.

Kaiken kaikkiaan kokemusasiantuntijan ajatellaan tuovan lisäarvoa lastensuojelun työskentelyyn, sillä kahdeksan vastaajaa valitsi vastauksen samaa mieltä kuvaavista

vaihtoehtoista. Yksi vastaaja oli kuitenkin täysin eri mieltä ja neljä vastaajaa valitsi arvon kolme. Huomioiden, että kaikilla vastanneilla ei ole kokemusta käytännöntyöskentelystä kokemusasiantuntijan kanssa, voidaan vastausten pohjalta pohtia, kuvaavatko vastaukset kokemusasiantuntijoiden käytön potentiaalin näkemistä työntekijöiden keskuudessa, vaikka kokemusta ei olekaan kertynyt. Kuten aiemmin luvussa 4.3 mainitsimme, vastaajista kahdeksalla oli kokemusta kokemusasiantuntijan kanssa työskentelystä.

Taulukko 2. Vastausjakauma: Käytännökokemukset kokemusasiantuntijuudesta

Väittäjä:	1	2	3	4	5	6	Yht.
2.1 Kokemusasiantuntija tuo lisäarvoa lastensuojelun työskentelyyn.	1	0	4	5	3	1	14
2.2 Kokemusasiantuntijuus on toimivaa lapsen vanhempien kanssa työskenneltäessä.	1	0	2	5	2	4	14
2.3 Kokemusasiantuntijan kanssa työskentely on helppoa.	0	0	1	6	1	6	14
2.4 Kaikissa lastensuojelun kohtaamisissa tulisi hyödyntää kokemusasiantuntijuutta.	2	4	2	1	1	4	14
2.5 Kokemusasiantuntijuutta on vaikeaa hyödyntää lastensuojelun työskentelyssä.	2	6	2	1	1	2	14
2.6 Työyhteisöni kannustaa minua kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiseen.	3	0	3	2	2	4	14
2.7 Kokemusasiantuntijuus sopii lapsen kanssa työskentelyyn.	1	1	3	2	3	4	14
2.8 Kokemusasiantuntijuus ei sovi lastensuojelun työskentelyyn.	5	4	1	1	1	2	14
1=Täysin eri mieltä, 5= Täysin samaa mieltä, 6= En osaa sanoa							

Kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä ei nähdä lastensuojelun työskentelyssä vaikeana suurilta osin, sillä kahdeksan vastaajaa oli vastannut olevansa asiasta eri mieltä. Kaksi vastaajaa oli kuitenkin samaa mieltä siitä, että kokemusasiantuntijuutta on vaikeaa hyödyntää lastensuojelun työskentelyssä. Kaksi vastaajaa oli valinnut arvon kolme.

Kokemusasiantuntijuus nähtiin toimivana sekä lasten että vanhempien kanssa työskennellessä. Kysyttäessä kokemusasiantuntijuuden sopimisesta lasten kanssa työskentelyyn, vastaukset jakautuivat jokaiselle vastausvaihtoehdolle. Viisi vastaajaa oli valinnut vastauksen, joka kuvastaa väitteen kanssa samaa mieltä olemista. Kaksi vastaajaa ei ajatellut kokemusasiantuntijuuden sopivan lapsen kanssa työskentelyyn. Kolme vastaajaa valitsi arvon kolme ja neljä vastaajaa ei osannut sanoa.

Työskentely kokemusasiantuntijan kanssa koettiin helpoksi. Vastaajat olivat väittämän kanssa enemmän samaa kuin eri mieltä. Seitsemän vastaajaa oli samaa mieltä väittämän kanssa. Yksi oli valinnut arvon kolme. Kuusi vastaajaa oli valinnut “en osaa sanoa”-vastauksen. Tämä saattaa selittyä sillä, että vastaajilla ei ollut kokemusta kokemusasiantuntijan kanssa työskentelystä.

Työyhteisön kannustamista kuvaavassa väittämässä näkyi sen sijaan vahvempaa jakauman hajontaa. Kolme vastaajaa vastasi olevansa asiasta täysin eri mieltä, siinä missä neljän vastaajan valinnat asettuivat samaa mieltä oleviin vastauksiin. Kolme vastaajaa oli valinnut arvon kolme ja neljä vastaajaa vastasivat, etteivät osaa sanoa. Vastausjakauma voi johtua siitä, että kokemusasiantuntijan käyttäminen ei ole vielä aktiivinen toimintamalli kaikissa lastensuojelun yksiköissä.

Hajontaa näkyi enemmän myös siinä, pitäisikö kokemusasiantuntijuutta hyödyntää kaikissa lastensuojelun kohtaamisissa. Vastaajat olivat valinneet useammin eri mieltä kuvaavan vastauksen kuin samaa mieltä kuvaavan vastauksen. Kaksi vastaajaa oli samaa mieltä siitä, että kaikissa kohtaamisissa tulisi hyödyntää kokemusasiantuntijuutta. Kuusi vastaajaa oli väittämästä eri mieltä ja kaksi vastaajaa oli valinnut arvon kolme. Neljä vastaajaa oli valinnut vastauksen “en osaa sanoa”.

5.2.2 Avoin kysymys työntekijöiden käytännönkokemuksista

Avoin kysymys käytännönkokemuksia kartoitettaessa aukesi kyselyssä niille, jotka vastasivat myöntävästi kysymykseen: “onko sinulla kokemusta kokemusasiantuntijan kanssa työskentelystä?”. Vastaajat, jotka vastasivat kysymykseen kieltävästi, pääsivät vastaamaan suoraan kehityskohtia koskevaan osioon. Kysymykseen vastasi myöntävästi kahdeksan henkilöä.

Vastaajat kertoivat, että heidän omia asiakkaitaan on toiminut kokemusasiantuntijoina, mikä on tarjonnut silmiä avaavia ajatuksia omaan työskentelyyn ja toiminut asiakkaalle voimaannuttavana kokemuksena. Tämä edistää *toimintaosallisuutta*, jossa asiakkaalla on mahdollisuus toimia omassa elinympäristössään (Leemann & Hämäläinen, 2015, s. 5). Työntekijät olivat myös itse ehdottaneet asiakkaalle kokemusasiantuntijan tapaamista. Vastauksista ilmeni lisäksi, että kolmannen sektorin palveluita on hyödynnetty esimerkiksi järjestämällä asiakkaille tapaamisia päihdekokemusasiantuntijan kanssa.

Avoimissa vastauksissa ilmeni, että kohtaamisen merkitys selveni työntekijöille siten, että he pääsivät näkemään kokemusasiantuntijana toimimista läheltä. Kokemusasiantuntijuus on nostanut esiin työntekijälle sen, että asiakkaalle kohtaaminen jää muistijäljeksi palvelusta vahvemmin kuin se, mitä kirjauksiin on merkitty. Kokemusasiantuntija voi näin edistää Leemannin & Hämäläisen (2015, s. 4) viiden osallisuuden ulottuvuuden *tieto-osallisuutta*, jonka mukaan henkilöllä on oikeus saada tietoa eri palveluista ja tulla kuulluksi omana itsenään.

Kokemusasiantuntijan kanssa työskentely nähtiin työntekijöiden keskuudessa opettavaisena ja hyödyllisenä. Uuden näkökulman tuominen asiakastilanteisiin ja tiimeihin nähtiin tärkeänä. Vastauksissa nousi esiin, että kokemusasiantuntijat osallistuvat systeemiin tiimeihin ja tuovat sellaista näkökulmaa, jota työntekijöillä ei aina ole tarjota. Työntekijän näkökulmasta myös omien asiakastapausten reflektointi nähtiin hyödyllisenä osana yhteistyötä. Tämä suhteutuu Hietalan ja Rissanen (2015) ammattilaisten ja kokemusasiantuntijuuden välisten roolien kanssa. Kokemusasiantuntija voi olla ammattilaisen työpari. Tämä vaatii molemmien puoleista luottamusta ja oman aseman hyväksytyksi kokemista, jotta myös haasteellisiin epäkohtiin tarttuminen on mielekästä ja kehittävää (mts. 24). Kokemusasiantuntija voi saada myös kehittäjän roolin, jolloin hän osallistuu palveluiden kehittämiseen yhteistyössä ammattilaisten kanssa. Kehittämissä myös yhteinen kieli ja käsitteet kehittyvät, kun yhteiskehittämisessä osapuolien tulee ymmärtää toisiaan. Tämän avustamiseksi yhteistyön aloittamisen yhteydessä toteutettu yhteisvalmennus voi toimia tärkeänä lähtökohtana pitkäjänteisen yhteistyön tukemiseksi. (Mts. 21.)

Kokemusasiantuntija tuo vastausten perusteella kokemustietoa ja asiakkaan näkökulmaa työskentelyyn ja voi toimia myös konsultoitavana osapuolena. Kokemusasiantuntijat ja lastensuojelun työntekijät ovat olleet yhteydessä toisiinsa lisäksi kehittämissä. Tämä kuvastaa aiemman tutkimuksen huomioita (Hietala & Rissanen, 2015, s. 21–22) siitä, että kokemusasiantuntijuutta on lähestytty yhteiskehittäjäyden näkökulmasta, jossa kokemusasiantuntija asemoituu kehittäjä- tai kokemusasiantuntijaksi ja kokemuksensa avulla pyrkii vaikuttamaan sosiaalipalveluiden rakenteelliseen puoleen, kuten sosiaalipalveluiden suunnitteluun. Käytännönkokemukset siitä, että yhteistyö on ollut helppoa, opettavaista ja hyödyllistä voidaan tulkita myös näytöksi siitä, että McLaughlinin (2009, s. 1111) vaateet tasavertaisen yhteistyön onnistumisesta ovat olleet työskentelyssä läsnä.

5.3 Kokemusasiantuntijuuden kehittäminen

Kyselyn kolmannessa osiossa selvitimme vastaajien käsityksiä kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämisestä. Avoimessa kysymyksessä kysyimme vastaajilta, miten he kehittäisivät yhteistyötä kokemusasiantuntijoiden kanssa lastensuojelussa.

5.3.1 Väittämät kokemusasiantuntijuuden kehittämisestä

Kolmannen osion väittämien vastausjakauma näkyy alla taulukossa 3. Vastaajat olivat keskimäärin enemmän eri kuin samaa mieltä kysyttäessä, onko heillä riittävästi resursseja yhteistyöhön kokemusasiantuntijan kanssa. Myös kysyttäessä, onko työntekijällä riittävästi aikaa kokemusasiantuntijan kanssa työskentelyyn, jopa viisi vastaajaa oli täysin eri mieltä asiasta. Toisaalta kaksi vastaajaa vastasi olevansa samaa mieltä siitä, että aikaa on riittävästi. Vastaajista kolme oli täysin samaa mieltä ja kolme täysin eri mieltä siitä, että tietää, miten kokemusasiantuntijaan saa yhteyden.

Taulukko 3. Vastausjakauma: Kokemusasiantuntijuuden kehittäminen

Väittämä:	1	2	3	4	5	6	Yht.
3.1 Minulla on tarpeeksi resursseja yhteistyöhön kokemusasiantuntijan kanssa.	3	3	3	2	1	2	14
3.2 Tiedän, miten saan kokemusasiantuntijaan yhteyden.	3	1	2	4	3	1	14
3.3 Minulla on aikaa yhteistyöhön kokemusasiantuntijan kanssa.	5	1	2	3	2	1	14
3.4 Työntekijöiden ja kokemusasiantuntijoiden roolit ovat minulle selvät.	2	3	2	4	3	0	14
3.5 Tiedän, miten hyödyntää kokemusasiantuntijuutta lastensuojelun prosessissa.	2	4	3	5	0	0	14
3.6 Koen yhteistyön kokemusasiantuntijoiden kanssa kuormittavana.	5	3	0	0	1	5	14
3.7 Uskon kokemusasiantuntijuuden tarjoavan uusia mahdollisuuksia lastensuojelulle tulevaisuudessa.	1	1	4	1	6	1	14
3.8 Kokemusasiantuntijayhteistyön kehittäminen on tarpeetonta lastensuojelussa.	7	2	1	1	2	1	14
3.9 Yhteistyö kokemusasiantuntijan kanssa vie resursseja oikealta lastensuojelutyöltä.	2	4	2	2	1	3	14

Taulukko 3. Vastausjakauma: Kokemusasiantuntijuuden kehittäminen

3.10 Yhteistyötä kokemusasiantuntijoiden kanssa ei tarvita	9	0	1	1	1	2	14
1=Täysin eri mieltä, 5= Täysin samaa mieltä, 6= En osaa sanoa							

Väittämään työntekijöiden rooleista vastaukset jakoutuivat suhteellisen tasaisesti vastausasteikolle. Seitsemän vastaajaa oli enemmän samaa kuin eri mieltä siitä, että pitää työntekijöiden ja kokemusasiantuntijoiden rooleja selvinä. Toisaalta viisi vastaajaa oli enemmän eri mieltä väittämän kanssa. Vastausten perusteella käsitykset lastensuojelun työntekijöiden ja kokemusasiantuntijoiden rooleista eivät ole kaikille vastaajille selviä. Vastaajien toisistaan eroavat käsitykset voivat liittyä esimerkiksi siihen, onko vastaajalla kokemusta kokemusasiantuntijan kanssa työskentelystä. Jos työntekijä ei ole päässyt hyödyntämään ammatillista ja kokemusperäistä tietoa yhdessä (Palukka ym., 2019, s. 33), myös eri toimijoiden rooleja voi olla hankalampi hahmottaa.

Työntekijöistä kuusi oli täysin samaa mieltä siitä, että kokemusasiantuntijuus voi tarjota uusia mahdollisuuksia lastensuojelulle tulevaisuudessa. Lisäksi seitsemän vastaajaa oli täysin eri mieltä siitä, että kokemusasiantuntijatyön kehittäminen olisi tarpeetonta lastensuojelussa. Yhdeksän vastaajaa oli myös täysin eri mieltä siitä, että työskentelyä kokemusasiantuntijoiden kanssa ei tarvittaisi. Pääosin kokemusasiantuntijatyöskentelyn kehittämiseen ja hyödyntämiseen suhtauduttiin siis väittämien perusteella myönteisesti.

Toisaalta yksikään vastaaja ei ollut täysin samaa mieltä siitä, että tietää, miten hyödyntää kokemusasiantuntijuutta lastensuojelun prosessissa. Toisin sanoen, vaikka kokemusasiantuntijuuteen suhtaudutaan positiivisesti, kokemusasiantuntijuuden konkreettisen hyödyntämisen mahdollisuudet eivät ole vastaajien kesken välttämättä selviä. Viisi vastaajaa ei lisäksi osannut sanoa, kokeeko työskentelyn kokemusasiantuntijoiden kanssa kuormittavana. Tämä voi kertoa siitä, että kokemusta työskentelystä ei ole vielä kertynyt.

Kokonaisuudessaan väittämien kanssa ei oltu yksiselitteisesti samaa tai eri mieltä, vaan vastaukset jakoutuivat pitkin vastausasteikkoa. Suurin osa vastaajista oli kuitenkin enemmän yhtä kuin eri mieltä siitä, että kokemusasiantuntijuus voi tarjota uusia mahdollisuuksia lastensuojelulle tulevaisuudessa. Toisaalta vastaajat olivat enemmän eri mieltä siitä, että heillä olisi tarpeeksi resursseja yhteistyöhön kokemusasiantuntijoiden kanssa.

5.3.2 Avoin kysymys yhteistyön kehittämisestä

Avoimeen kysymykseen kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämisestä vastasi neljä tutkimukseen osallistujaa. Vastauksissa pohdittiin konkreettisia tapoja edistää yhteydenpitoa kokemusasiantuntijoiden kanssa. Lisäksi vastaajat toivat esille seikkoja, joita tulisi huomioida kokemusasiantuntijuutta hyödynnettäessä.

Kolme työntekijää pohti, että kokemusasiantuntijaan tulisi saada yhteys helposti.

Vastauksissa ehdotettiin, että yhteistyön tulisi olla jokapäiväistä ja että kokemusasiantuntijaan olisi hyvä saada esimerkiksi puhelinyhteys ennen asiakastapaamisia. Yksi vastaaja ehdotti, että myös asiakkailta voisi olla suora kontakti kokemusasiantuntijoihin puhelimitse tai chatin kautta. Toinen vastaaja toi esille, että kokemusasiantuntijoita pitäisi palkata alalle enemmän. Hirschovits-Gerzin ja kumppaneiden (2019, s. 47–48) selvityksessä todettiin, että kokemusasiantuntijuutta on lähestytty sekä vapaaehtoistoimintana että palkkaperustaisena tehtävänä. Se, että työntekijät toivoivat säännöllistä ja helppoa yhteistyötä sekä useampien kokemusasiantuntijoiden palkkausta, viittaa siihen, että ainakin kyseiset vastaajat suhtautuvat kokemusasiantuntijuuteen enemmän palkkaperustaisena toimintana.

Vastauksista nousi esille myös kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten välistä työnjakoa koskevia pohdintoja. Yksi vastaaja kirjoitti, että kokemusasiantuntijan ja työntekijän tulee ennen asiakastapaamista sopia yhteisistä pelisäännöistä. Toinen vastaaja ehdotti, että kokemusasiantuntijat käyttäisivät käyntikortteja, joista asiakkaille ilmenisi kokemusasiantuntijan rooli ja hyödyt työskentelyssä. Yksi vastaaja toi lisäksi esille, että asiakkailta on jo valmiiksi paljon kontakteja, minkä vuoksi asiakas saattaa kieltäytyä kokemusasiantuntijan kanssa työskentelystä. Yhteistyön kehittämistä pohdittiin siis niin asiakkaiden, kokemusasiantuntijoiden kuin työntekijöiden kannalta.

Sekä työntekijöiden halukkuus sopia yhteisistä pelisäännöistä että ehdotus selventää kokemusasiantuntijoiden roolit ja hyödyt asiakkaille voivat kertoa Itäpuiston ja kumppaneiden (2021, s. 221–225) tutkimuksessa eritellystä ammattilaisten eettisestä vartijuudesta. Eettisessä vartijuudessa työskentelyn eettisyyden arviointi on työntekijän tehtävä. Työntekijän tulee varmistaa, että työskentely on eettistä myös kokemusasiantuntijaa kohtaan. (Mts. 221–225.) Yksi vastaaja pohtikin, että kokemusasiantuntijan on tärkeää saada tukea työhönsä muiden ammattilaisten tavoin (ks. Hirschovits-Gerz ym., 2019, s. 46).

6 Tutkimuksen rajoitukset

Tutkimuksen teon aikana pohdimme tutkimustamme koskevia rajoitteita. Tunnistimme tutkimusprosessissamme aineiston keruuseen ja analyysitapoihin sekä kyselyn katoon linkittyviä rajoitteita. Tutkimuksemme rajoituksia pohdittaessa on tärkeää huomioida tutkimuksen rakennusvaihe. Suoritimme aineistonkeruun kyselynä, jossa mittaustapana käytettiin Likert-asteikkoa. Tutkimuksessamme olimme määrittäneet, että toisessa päässä on “täysin eri mieltä”, joka sai arvon 1, ja toisessa “täysin samaa mieltä”, joka sai arvon 5 analyysivaiheessa. Olimme valinneet erikseen vastausvaihtoehdon “en osaa sanoa”, joka vastasi arvoa 6. Näin ollen arvo 3 mittarin keskivaiheilla ei vastannut “en osaa sanoa” -vaihtoehtoa.

Likertin asteikon tyypilliset haasteet ilmenevätkin tyypillisesti asteikon keskivaiheiden vastauksissa (Vehkalahti, 2019, s. 35). Tässä tutkimuksessa emme olleet erikseen määritelleet asteikon arvojen 2–4 määrittelyä, joten määrittely jäi vastaajan oman harkinnan varaan. Likert-asteikon rakenteen mukaan keskimäinen vaihtoehto, tässä tapauksessa arvo 3, on neutraali ja kuvastaa esimerkiksi sitä, että vastaaja ei ole samaa eikä eri mieltä (mts. 35). Tätä emme tuoneet ilmi kyselyn ohjeistuksessa, joten rajoitukseksi nousee se, että emme tiedä vastaajien numeroille antamia merkityksiä. “En osaa sanoa” -vastauksen käyttämisen syy jää myös pimentoon ja emme tiedä, onko vastaaja valinnut sen kuvaamaan neutraalia vastausta.

Kyselytutkimukseen liittyy osaltaan haasteita. Kyselyn vastausprosentti voi jäädä pieneksi, joka nostaa esiin kysymyksen yleistettävyydestä. Vaikka laadullisessa tutkimuksessa yleistettävyyteen ei pyritäkään, voi niukan vastausmäärän ongelmaksi muodostua se, antaako se tutkittavasta ilmiöstä kokonaiskuvaa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 63–64.) Pyrimme mahdollisimman suureen vastaajajoukkoon pitämällä kyselyn vastausajan suhteellisen pitkänä. Aineistonkeruumenetelmän valinta vaikuttaa saatavaan aineistoon (Hakala, 2018, s. 11) ja tiedostamme, että esimerkiksi haastatteleamalla olisimme voineet saada sisällöltään erilaista aineistomateriaalia.

Vastausprosentti ilmaisee tutkimuksen luotettavuutta (Vehkalahti, 2019, s. 44).

Vastausprosentti tässä tutkimuksessa oli noin 30 %. Perusjoukkona tutkimuksessa olivat lastensuojelun työntekijät ja otoskoko optimaalisessa tilanteessa olisi ollut 46 työntekijää, mutta kyselyyn vastasi lopulta 14 henkilöä. Pieni otoskoko vaikuttaa tutkimuksen tulosten tulkintaan ja niiden yleistettävyyteen. Tulosten tulkinnassa emme huomioineet lisäksi sitä, oliko vastaajalla kokemusta kokemusasiantuntijatoiminnasta vai ei. Tällöin väittämiin valittu

vaihtoehto on voitu tehdä erilaisilla perusteilla, osa vastaajista oman kokemuksen perusteella ja osa esimerkiksi olettamusten perusteella.

Kato eli vastaamattomuus on useissa kyselytutkimuksissa odotettua suurempi. Mikäli vastausprosentti on alle 60 %, täytyy tuloksia tulkita varoen ja ottaa huomioon vastanneiden valikoituneisuus. (Luoto, 2009, s. 1651.) Tähän tutkimukseen vastasi 8 kokemusasiantuntijan kanssa työskennellyttä työntekijää ja 7 työntekijää, joilla ei ollut kokemusta kokemusasiantuntijan kanssa työskentelystä. Vastaajajoukko on näin ollen tasainen.

Kyselylomakkeen kysymysten tulisi olla teknisesti yksinkertaisia sekä selkeitä (Luoto, 2009, s. 1650). Kyselylomakkeemme väittämässä oli vaihtelevasti negatiivisia ja positiivisia väittämiä. Pyrimme välttämään asenteellisia lauseita ja pitämään väittämät helposti ymmärrettävinä. On kuitenkin huomioitava, että väittämässä on mahdollisesti johdattelevuutta. Positiivisten ja negatiivisten väittämien suhde herättää kysymyksen kyselyn toispuolisuudesta.

7 Johtopäätökset

Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää Espoon lastensuojelun työntekijöiden käsityksiä kokemusasiantuntijuudesta. Selvitimme työntekijöiden ajatuksia kokemusasiantuntijuudesta yleisesti, työntekijöiden käytännönkokemuksia kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentelystä sekä työntekijöiden kehitysehdotuksia yhteistyön hyödyntämiseen. Käytäntötutkimuksen periaatteiden mukaisesti tavoitteenamme oli kerätä tietoa, jota Espoon kaupungin lastensuojelu voi hyödyntää kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämiseen (Satka ym., 2016a, s. 11; Saurama, 2016, s. 92).

Ensimmäisen tutkimuskysymyksemme avulla halusimme tietää, millaisia ajatuksia kokemusasiantuntijuus yleisesti herättää lastensuojelun ammattilaisissa. Tutkimuksemme perusteella kokemusasiantuntijuus nähdään yleisellä tasolla valtaosin hyödyllisenä ja tärkeänä. Pääasiassa työntekijöiden keskuudessa tiedetään, mitä kokemusasiantuntijuus tarkoittaa ja mikä kokemusasiantuntijatoiminnan tarkoitus on. Kokemusasiantuntijuuden merkitys lastensuojelutyössä jakaa näkemyksiä työntekijöiden kesken.

Toisen tutkimuskysymyksemme tavoitteena oli selvittää, minkälaisia käytännönkokemuksia lastensuojelun työntekijöillä on kokemusasiantuntijuudesta. Aineiston perusteella kokemukset ovat pääosin positiivisia ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisen potentiaali

tiedostetaan. Tutkimusaineiston perusteella nousi esiin kuitenkin myös näkemyksiä siitä, että kokemusasiantuntija ei tuo työhön välttämättä lisähyötyä. Kokemusasiantuntijan tuomat uudet näkökulmat auttavat työskentelyssä, ja reflektio tukee myös lastensuojelun työntekijän toimintaa. Työyhteisön tukeminen kokemusasiantuntijan hyödyntämiseen jakoi mielipiteitä. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisen lisäämiseksi tähän tulisi kiinnittää huomiota tulevaisuudessa.

Kolmannen tutkimuskysymyksemme tarkoituksena oli selvittää, miten lastensuojelun työntekijät kehittäisivät kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä lastensuojelussa.

Tutkimuksen perusteella kokemusasiantuntijuuden nähdään tarjoavan uusia mahdollisuuksia lastensuojelulle tulevaisuudessa. Toisaalta resurssit yhteistyöhön eivät ole välttämättä riittäviä, ja työntekijät eivät kaikilta osin tiedä, miten kokemusasiantuntijuutta voi hyödyntää lastensuojelun prosessissa. Yhteistyön kokemusasiantuntijoiden kanssa tulisi olla säännöllistä ja kokemusasiantuntijaan tulisi saada yhteys helposti. Työntekijät pitävät tärkeänä, että kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten väliset työnjaot ja pelisäännöt on sovittu yhdessä. Lisäksi kokemusasiantuntijoiden tulee saada työssä riittävästi tukea.

Työntekijöiden kehitysehdotusten perusteella kokemusasiantuntijuuden juurruttaminen osaksi työyhteisöjen toimintaa edellyttää selkeitä ja konkreettisia toimintatapoja. Tunnistimme seuraavia ehdotuksia kokemusasiantuntijatoiminnan edistämiseksi Espoon lastensuojelussa:

- Työyhteisöissä on tärkeää keskustella yhdessä kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisen tavoista.
- Yhteydenpidon kokemusasiantuntijoiden ja työntekijöiden välillä tulisi olla selkeää ja helppoa.
- Työntekijöiden ja kokemusasiantuntijoiden on tärkeää sopia työnjaoista ja pelisäännöistä yhdessä.
- Kokemusasiantuntijoiden työhyvinvoinnista ja riittävästä tuesta tulee huolehtia.
- Kokemusasiantuntijuuden rooleja ja hyötyjä on tärkeää selventää myös lastensuojelun asiakkaille.
- Työyhteisöissä on olennaista kannustaa työntekijöitä kokemusasiantuntijuuden käyttöön asiakastyössä.

Yhteydenpidon helpottamiseksi työntekijät ehdottavat, että kokemusasiantuntijaan tulee saada helposti puhelinyhteys. Ennen asiakastapaamisia on ammattilaisten mukaan tärkeää keskustella yhteisistä pelisäännöistä kokemusasiantuntijoiden kanssa. Lisäksi

kokemusasiantuntijoiden tulee saada työssään riittävästi tukea. Työntekijät nostivat vastauksissaan esille asiakkaiden näkökulmaa. Kokemusasiantuntijatoiminnassa on tärkeää, että lastensuojelun nykyiset asiakkaat saavat tietoa kokemusasiantuntijatoiminnasta. Yksi tapa tarjota tietoa asiakkaille on työntekijän ehdottama käyntikortti, jossa tuodaan ilmi kokemusasiantuntijuuden hyödyt ja tarkoitus työskentelyyn. Toisen ehdotuksen mukaan asiakkaalla itsellään voisi olla suora kontakti kokemusasiantuntijoihin joko puhelimitse tai esimerkiksi chatin välityksellä.

Työntekijöiden rohkaiseminen ja tukeminen kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiseen työyhteisöissä on tärkeää. Mikäli kokemusasiantuntijan kanssa ei tehdä vielä yhteistyötä, voi yhteistyö kokemusasiantuntijajärjestön kanssa olla mahdollinen tapa juurruttaa kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä lastensuojelussa. Yhteistyön aloittamiseksi esimerkiksi infotilaisuus, jossa osapuolet esittäytyvät ja kertovat toiminnastaan ja tulevan yhteistyön oletuksista ja tavoitteista, voisi selkeyttää toimintaa alusta alkaen. Toiminnan edistämiseksi on lisäksi olennaista varmistaa, että työyhteisöissä on käytössä hyviä toimintatapoja, kuten selkeät yhteydenottotavat. Jos kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen on vasta alussa, on tärkeää, että työskentelyä tukeviin työyhteisön rakenteisiin kiinnitetään alusta saakka huomiota.

Tutkimuksessamme työntekijöiden käsitykset kokemusasiantuntijuudesta vaikuttavat myönteisiltä. Kyselyn matalan vastausprosentin (30 %) vuoksi kyselyn tulokset eivät ole kuitenkaan yleistettävissä koko Espoon lastensuojeluun. Tutkimuksessamme ei myöskään tarkasteltu, eroavatko käsitykset kokemusasiantuntijuudesta riippuen siitä, onko työntekijällä jo valmiiksi kokemusta kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentelystä vai ei. Aihetta on siis tarpeen tutkia vielä lisää.

Lähteet

- Aineistonhallinnan käsikirja (2021). [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Haettu 5.12.2021 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/aineistonhallinta/>. urn:nbn:fi:fsd:V-201504200001
- Alasuutari, P. (2014). *Laadullinen tutkimus 2.0* (5. uudistettu painos). Tampere: Vastapaino.
- Hakala, J.T. (2018). Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (s. 11–23). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hallitusohjelma (2019). Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Haettu 27.10.2021 osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hietala, O. & Rissanen, P. (2015). *Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Kokemusasiantuntija- hoidon ja avun kohteesta omien kokemusten jakajaksi sekä palveluiden kehittäjäksi*. Helsinki: Kuntoutussäätiö & Mielenterveyden keskusliitto. Haettu 20.10.2021 osoitteesta [f27fa53c-kokemusasiantuntijaopas.pdf](https://www.mtkl.fi/f27fa53c-kokemusasiantuntijaopas.pdf) (mtkl.fi)
- Hirschovits-Gerz, T., Sihvo, S., Karjalainen, J. & Nurmela, A. (2019). *Kokemusasiantuntijuus Suomessa. Selvitys kokemusasiantuntijakoulutuksen ja -toiminnan käytännöistä* (Työpaperi nro 17/2019). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa (2019). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. *Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 3/2019*.
- Inkinen, H. (2018). Muutosta ja voimaa – lasten ja nuorten kokemusasiantuntijuus osaksi maakunnallista kehittämistyötä. Teoksessa Petrelius, P. & Eriksson, P. (toim.), *Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa* (s. 51–59). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S., Keto-Tokoi, A. (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa* (Työpaperi 33/2017). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Itäpuisto, M., Kiili, J., Malinen, K., Moilanen, J. & Punna, M. (2021). Perhe- ja lapsityön ammatilliset asiantuntijuudet kokemusasiantuntijuuden kontekstissa. *Janus*, 29(3), 212–228.
- Kallinen, K., Laitinen, M., Lantela, L., Leinonen, J., Nikupeteri, A., Nurmi, H. & Turunen, T. (2018). Lasten, nuorten ja perheiden osallisuus monitoimijaisen yhteistyön mahdollisuuksina ja haasteina. Teoksessa P. Petrelius & P. Eriksson (toim.), *Uudistuva lastensuojelu – kohti*

asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa (s. 14–23). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, työpaperi 32/2018.

Kananoja, A. & Ruuskanen, K. (2019). *Selvityshenkilön ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi*. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:4. Haettu 12.1.2022 osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161379/Selvityshenkilön_edellytykset_lastensuojelun.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Kivistö-Pyhtilä, T., Hoppania, E.-L., Kallio, M., Kivioja, A., Korkala, M., Korpela, M.,... Savolainen, N. (2017). Kokemusasiantuntijuus lastensuojelun kehittämisessä. Teoksessa A. Pohjola, M. Kairala, H. Lyly & A. Niskala (toim.), *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi*. (s. 222–244). Tampere: Vastapaino.

Kokemusasiantuntijat. Haettu 27.11.2021 osoitteesta <https://www.espoo.fi/fi/tukea-arkeen/kokemusasiantuntijat>

Kokkonen, T., Närhi, K. & Matthies, A.L. (2013). Osallisuuden reunaehdot palvelujärjestelmässä. Teoksessa T. Era (toim.), *Osallisuutta vai pakkoa?* (s. 35–49). Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. Jyväskylä: JAMK.

Kuulemisesta kumppanuuteen (2021). Espoon osallisuusmalli 2017–2021. Haettu 27.11.2021 osoitteesta https://solmu.eu/asukkaidenespoo/wp-content/uploads/2021/08/Kuulemisesta_kumppanuuteen-opas.pdf

Kääriäinen, A., Satka, M., Yliruka, L. & Muurinen, H. (2016). Käytäntötutkimuksen tietokäytäntö toimijoiden kuvaamana. Teoksessa M. Satka, I. Julkunen, A. Kääriäinen, R. Poikela, L. Yliruka & H. Muurinen (toim.), *Käytäntötutkimuksen taito* (s. 34–55). Heikki Waris -instituutti ja Mathilda Wrede institutet.

Lastensuojelulaki, 13.4.2007/417.

Lastensuojelun keskusliitto (2021). *Lastensuojelun kokemusasiantuntijuuden eettiset ohjeet*. Haettu 10.1.2022 osoitteesta <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2021/05/lskl-Lastensuojelun-kokemusasiantuntijoiden-eettiset-ohjeet.pdf>

Leemann, L. & Hämäläinen, R.M. (2015). *Asiakasosallisuus*. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Luoto, R. (2009). Kyselytutkimuksen suunnittelu. *Duodecim*, 125(15), 1647–53.

McLaughlin, H. (2009). What's in a Name: 'Client', 'Patient', 'Customer', 'Consumer', 'Expert by Experience', 'Service User'—What's Next?. *British Journal of Social Work*, 39, 1101–1117.

- Meriluoto, T. (2018). *Making experts-by-experience: Governmental ethnography of participatory initiatives in Finnish social welfare organisations* (JYU DISSERTATIONS 38). Jyväskylän yliopisto, humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- Niskala, A., Kairala, M. & Pohjola, A. (2017). Asiakkaan aseman ja toimijaroolin muutos. Teoksessa A. Pohjola, M. Kairala, H. Lyly & A. Niskala (toim.), *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi* (s. 3–7). Tampere: Vastapaino.
- Palukka, H., Tiilikka, T. & Auvinen, P. (2019). Kokemusasiantuntija mielenterveys- ja päihdepalveluissa – osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan väline? *Janus*, 27(1), 21–37.
- Raivio, H. & Karjalainen, J. (2013). Osallisuus ei ole keino tai väline – palvelut ovat!. Teoksessa T. Era (toim.), *Osallisuutta vai pakkoa?* (s. 12–34). Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. Jyväskylä: JAMK.
- Rissanen, P. (2013). Asiakasosallisuus sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämisessä. Julkaisussa Falk, H., Kurki, M., Rissanen, P., Kankaanpää, S. & Sinkkonen, S. (2013). *Kuntoutujasta toimijaksi- kokemus asiantuntijuudeksi* (s.12–14). Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen työpaperi 39/2013.
- Satka, M., Julkunen, I., Kääriäinen, A., Poikela, R., Yliruka, L. & Muurinen, H. (2016a). Johdanto – Käytäntötutkimus tietona ja taitona. Teoksessa M. Satka, I. Julkunen, A. Kääriäinen, R. Poikela, L. Yliruka & H. Muurinen (toim.), *Käytäntötutkimuksen taito* (s. 8–30). Heikki Waris -instituutti ja Mathilda Wrede institutet.
- Satka, M., Kääriäinen, A. & Yliruka, L. (2016b). Teaching Social Work Practice Research to Enhance Research-Minded Expertise. *Journal of Teaching in Social Work*, 36(1), 84–101.
- Saurama, E. (2016). Sosiaalityön käytäntötutkimus ja pragmatismi. Teoksessa M. Satka, I. Julkunen, A. Kääriäinen, R. Poikela, L. Yliruka & H. Muurinen (toim.), *Käytäntötutkimuksen taito* (s. 78–98). Heikki Waris -instituutti ja Mathilda Wrede institutet.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2009). Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma: Mieli 2009 - työryhmän ehdotukset mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:3. Haettu 8.1.2022 osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70007/passthru.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Suomen perustuslaki, 11.6.1999/731.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2020). Osallisuus vahvasti esillä hallitusohjelmassa. Haettu 18.1.2022 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/ajankohtaista/osallisuus-vahvasti-esilla-hallitusohjelmassa>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2021). Sosiaalisesti kestävä kehitys. Haettu 28.11.2021 osoitteesta: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/tavoitteet/sosiaalisesti-kestava-kehitys>

Toikko, T. (2016). Becoming an expert by experience: An analysis of service users' learning process. *Social Work in Mental Health*, 14(3), 292–312.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos). Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012 (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*.

Vehkalahti, K. (2019). *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Helsingin yliopisto.

Yhdistyneet kansakunnat (2015). Yleiskokouksen päätelauselma 25.9.2015. A/RES/70/1. Transforming our world: the 2030 agenda for Sustainable Development.

Liitteet

Liite 1: Kysely

Tutkimustiedote

Tutkimuksen nimi: Espoon lastensuojelun työntekijöiden käsityksiä kokemusasiantuntijuudesta.

Tutkimuksen tarkoitus on kartoittaa lastensuojelun työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä kokemusasiantuntijuudesta.

Tutkimuksen eteneminen: Tutkimusaineisto kerätään ajalla 12.11.2021- 30.11.2021. Kysely koostuu avoimista kysymyksistä sekä väittämistä, joihin sinulla on mahdollisuus vastata asteikolla 1–5 (1=Täysin eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä tai "en osaa sanoa"-vaihtoehdolla).

Kyselyyn vastaamiseen menee aikaa noin 10 minuuttia.

Aineiston säilytys ja käsittely: Tutkimuksessa sinulta kerätään epäsuoria tunnistetietoja, joita ovat ammattinimikkeesi ja työkokemuksesi. Aineisto säilytetään tietoturvallisesti sähköisesti käyttäjätunnuksen ja salasanan takana. Aineisto analysoidaan, minkä jälkeen se hävitetään asianmukaisesti tutkimusprosessin lopuksi. Analyysivaiheessa aineistosta poistetaan kaikki vastaajan tunnistettavuutta lisäävät asiat, kuten murreilmaukset.

Vapaaehtoisuus: Tutkimukseen vastaaminen on vapaaehtoista. Sinulla on oikeus keskeyttää tai peruuttaa vastaaminen milloin tahansa.

Tutkijat:

Seidi Lemström, Nelli Näränen & Juulia Kesäranta

Helsingin yliopisto

Klikkaamalla tästä ilmaisen, että olen ymmärtänyt saamani tiedon ja haluan osallistua tutkimukseen.

Ohjeita vastaamiseen

Kyselyn väittämiin vastataan asteikolla 1–5, jossa 1 = “Olen täysin eri mieltä” ja 5 = “Olen täysin samaa mieltä” tai "en osaa sanoa"-vaihtoehdolla.

Ensimmäisessä osassa kartoitetaan ajatuksiasi kokemusasiantuntijuudesta yleisellä tasolla.

Toisessa osassa keskitytään käytännönkokemuksiisi kokemusasiantuntijuudesta.

Kolmanneksi kartoitetaan ajatuksiasi siitä, miten kokemusasiantuntijoiden hyödyntämistä voisi kehittää lastensuojelussa.

1. Kokemusasiantuntijuus yleisesti

Kyselyn väittämiin vastataan asteikolla 1–5, jossa 1 = “Olen täysin eri mieltä” ja 5 = “Olen täysin samaa mieltä” tai “en osaa sanoa” -vaihtoehdolla.

1.1 Tiedän, mitä kokemusasiantuntijuus tarkoittaa.

1.2 Tiedän kokemusasiantuntijoiden toiminnan tarkoituksen.

1.3 Kokemusasiantuntijoista on hyötyä lastensuojelussa.

1.4 Kokemusasiantuntijuus tuntuu vieraalta.

1.5 Työskentely kokemusasiantuntijan kanssa on oleellinen osa lastensuojelun työtä.

1.6 Kokemusasiantuntijuus on turhaa.

1.7 Kokemusasiantuntijuus on toimiva tapa lisätä asiakkaiden osallisuutta.

1.8 Avoin kysymys: Mitä ajatuksia kokemusasiantuntijuus herättää sinussa? Pääset kuvailemaan mahdollisia käytännönkokemuksiasi kohdassa 2.

2. Kokemusasiiantuntijuus käytännössä

Kyselyn väittämiin vastataan asteikolla 1–5, jossa 1 = “Olen täysin eri mieltä” ja 5 = “Olen täysin samaa mieltä” tai “en osaa sanoa” -vaihtoehdolla.

- 2.1 Kokemusasiiantuntija tuo lisäarvoa lastensuojelun työskentelyyn.
- 2.2 Kokemusasiiantuntijuus on toimivaa lapsen vanhempien kanssa työskenneltäessä.
- 2.3 Kokemusasiiantuntijan kanssa työskentely on helppoa.
- 2.4 Kaikissa lastensuojelun kohtaamisissa tulisi hyödyntää kokemusasiiantuntijuutta.
- 2.5 Kokemusasiiantuntijuutta on vaikeaa hyödyntää lastensuojelun työskentelyssä.
- 2.6 Työyhteisöni kannustaa minua kokemusasiiantuntijuuden hyödyntämiseen.
- 2.7 Kokemusasiiantuntijuus sopii lapsen kanssa työskentelyyn.
- 2.8 Kokemusasiiantuntijuus ei sovi lastensuojelun työskentelyyn.

2.9 Onko sinulla kokemusta kokemusasiiantuntijan kanssa työskentelystä? Kyllä / Ei
 Mikäli vastasit **kyllä**, pääset kertomaan kokemuksistasi avoimella kysymyksellä.
 Mikäli vastasit **ei**, siirryt vastaamaan näkemyksistäsi siitä, miten kokemusasiiantuntijoiden hyödyntämistä voisi kehittää lastensuojelussa.

2.9.1 Avoin kysymys: Millaisia kokemuksia sinulla on kokemusasiiantuntijan kanssa työskentelystä lastensuojelussa. * Ethän mainitse henkilöiden tai työyhteisöjen nimiä.

3. Kokemusasiiantuntijoiden ja työntekijöiden välisen yhteistyön kehittäminen

Kyselyn väittämiin vastataan asteikolla 1–5, jossa 1 = “Olen täysin eri mieltä” ja 5 = “Olen täysin samaa mieltä” tai “en osaa sanoa” -vaihtoehdolla.

- 3.1 Minulla on tarpeeksi resursseja yhteistyöhön kokemusasiiantuntijan kanssa.
- 3.2 Tiedän, miten saan kokemusasiiantuntijaan yhteyden.
- 3.3 Minulla on aikaa yhteistyöhön kokemusasiiantuntijan kanssa.
- 3.4 Työntekijöiden ja kokemusasiiantuntijoiden roolit ovat minulle selvät.
- 3.5 Tiedän, miten hyödyntää kokemusasiiantuntijuutta lastensuojelun prosessissa.
- 3.6 Koen yhteistyön kokemusasiiantuntijoiden kanssa kuormittavana.
- 3.7 Uskon kokemusasiiantuntijuuden tarjoavan uusia mahdollisuuksia lastensuojelulle tulevaisuudessa.
- 3.9 Kokemusasiiantuntijayhteistyön kehittäminen on tarpeetonta lastensuojelussa.
- 3.10 Yhteistyö kokemusasiiantuntijan kanssa vie resursseja oikealta lastensuojelutyöltä.
- 3.11 Yhteistyötä kokemusasiiantuntijoiden kanssa ei tarvita.

3.12 Avoin kysymys: Miten kehittäisit yhteistyötä kokemusasiiantuntijoiden kanssa?

4. Vastaajan tiedot

Olen:

- Sosiaalityöntekijä
- Sosiaalihoaja
- Muu, mikä?

Olen ollut sosiaaalialalla:

- 0–1 vuotta
- 1–5 vuotta
- 6–10 vuotta
- 11–20 vuotta
- 20+ vuotta